

Завод за заштиту споменика културе Краљево

36000 Краљево, Цара Лазара 24, [ПИБ 100239951](#), [матични број 07101104](#)

тел. 036 331 866, e-mail: zzskv@gmail.com

жиро рачун: 840-69664-74, 840-69668-62

Сепарат заштите непокретног културног наслеђа на подручју општине Чајетина

Краљево, мај 2024.

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ КРАЉЕВО

Сепарат заштите непокретног културног наслеђа на подручју општине Чајетина

Садржај:

1. Историјски развој општине Чајетина
2. Непокретна културна добра
3. Археолошки локалитети и случајни налази
4. Објекти народног градитељства
5. Објекти градитељског наслеђа – цркве, школе, виле, амбијенталне целине
6. Меморијали ослободилачких ратова
7. Мере заштите
8. Графички прилог

Краљево, мај 2024.

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ КРАЉЕВО

Сепарат заштите непокретног културног наслеђа на подручју општине Чајетина

Радни тим:

- Мр Катарина Грујовић Брковић, етнолог-антрополог
- Данијела Младеновић, архитекта- конзерватор
- Војкан Милутиновић, археолог
- Лидија Црнчанин, историчар
- Чедомир Бачкуља, историчар уметности
- Далибор Анђелковић, фотограф

Директор Завода
мр Катарина Грујовић Брковић

Краљево, мај 2024.

Историјски развој општине Чајетина

Општина Чајетина се простире у југозападном делу Републике Србије и једним својим делом се пруж дуж границе са Републиком Српском (БиХ). На северу се додирује са територијом Града Ужица, на истоку је општина Ариље, а на југоистоку и југу општине Нова Варош и Прибој. Има укупно 24 насељена места, а по туристичком потенцијалу истиче се Златибор.

Остаци материјалне културе пронађени на северним обронцима Златибора, као и бројне некрополе и градина, потврда су, да је била насељена још у праисторији. Ови простори били су у саставу српске средњовековне државе, у литератури најпре познати као Стари Влах, да би по новој територијално-административној подели припали жупи Рујно. Име ове средњовековне жупе потиче од биљке руја која расте на стрмом и каменитом земљишту висоравни, а користиле су је занатлије за бојење штављене коже, па је била важан српски средњовековни производ у трговини са Дубровачком Републиком.

Током своје историје, политичке промене за последицу су имале и промену владарских личности чија се власт простирала над ово територијом. Поред краљева Милутина и Драгутина, након смрти цара Душана, српска држава је ослабила па су овим крајевима владали великаш Војислав Војиновић, а потом Никола Алтомановић. Смрћу Николе Алтомановића, највећи део његовог поседа био је у рукама кнеза Лазара, док су југозападни делови ушли у састав босанске државе. Међутим, непосредно пред Косовски бој они су припали кнезу. Након пада Деспотовине (1459), ништа више није могло зауставити отоманске освајаче. Они су 1463. завладали крајевима око Ужица, а територија некадашње средњовековне жупе Рујан укључена је у смедеревски санџак. Први и Други српски устанак, донели су ослобођење читаве Србије од вишевековног ропства. Кнежевини Србији је 1833. прикључено још 12 златиборских села. Током XIX и XX века стичу се услови за развој туристичких насеља: Рибнице, Краљеве Воде, Палисада, Ока и Чајетине.

Током прве половине XIX века, Чајетину и њену околину посетио је путописаца Јоакима Вујића и о томе оставио успутно виђење и кратак запис. Током посете Сирогојну, на њега је посебан утисак оставила црква посвећена Светим апостолима Петру и Павлу из 1821. где као ктитира бележи „Јоана Мићића, рођен у ужичкој нахији, у селу Чајетина“. Из Сирогојна, упутио се у село Гостиље, прошао Златибор и стигао у Чајетину где је Јован Мићић имао свој двор.

Постоји више верзија како је Чајетина добила име. По једној, Чајетина је своје име добила по турском спахији Чаји, а по другој, име потиче од турске речи “чајет”, што у преводу значи „немоћ“. Усмена традиција каже да су Османлије на овом месту заробиле једног младића. Међутим, највероватније је да име Чајетина потиче од речи „чајити“, у преводу -чекати. Како су златиборске зиме јаке, златиборске кириције су се на овом месту дочекивале да би заједно наставили путовање. Пред Први српски устанак, као сеоско насеље, она је била седиште огромне административно-територијалне области познате под именом Рујно. Сердар Јован Мићић је под „Градином“ подигао неколико грађевина и тако поставио темељ будуће варошице. У другој половини XIX века по повратку Обреновића, она поново постаје седиште среза. Паралелно са порастом њеног административног значаја, Чајетина почиње да се изграђује. Подижу се јавни и приватни објекти. Крајем претпрошлог века, подигнуте су школа и црква посвећена Светом Архангелу Гаврилу. Обе ове грађевине саграђене су на имању које је поклонио унук рујанског сердара Јована Мићића. Припрата са звоником на сакралном објекту дозидана је неколико година касније.

Током XX века расте значај Чајетине. На залагање локалних старешина, краљ Александар Карађорђевић је 30. јуна 1928. године донео Указ о проглашењу Чајетине варошицом. У њој је било седиште среза златиборског. Такође, ово место је познато по томе што је било главни посредник и главна веза између Србије и Црне Горе. Варошица се временом ширила и од само неколико кућа, увећала се за више десетина домова.

Поред Чајетине као административног центра овог краја, у туристичком погледу неприкосновену улогу има Златибор. Име висоравни потиче од златног бора који расте на њој, а може се наћи у селу Негбине. Као преломни тренутак за развој туризма, узима се 1893. када је Златибор посетио краљ Александар Обреновић. Њему је организован дочек на сувату Обудовица, крај извора хладне воде некада познатог као „Кулашевац“. У име Златибораца, председник чајетинске општине Петар Мићић је одржао здравицу суверену у част. Са друге стране краљ Александар се обавезао да ће о свом трошку подићи чесму што је и учинио. У знак захвалности овај део сувата Обудовица прозван је „Краљеве воде“.

Током прве половине XX века, израђен је 1922. Урбанистички план Краљеве Воде од стране Техничког одељења Одбора округа ужичког што је допринело планској изградњи овог туристичког насеља. Радови на изградњи пута Краљеве Воде – Ужице (1927) допринели су развоју овог, данас модерног туристичког центра Републике Србије који у XXI веку нуди разнолику и богату туристичку понуду.

Непокретна културна добра

1. СИРОГОЈНО, Музеј Старо село, к.п. 1217, 1216/3, 1216/5, 1218/1, 1218/2 К.О. Сирогојно; заштићена околина непокретног културног добра на к.п. 1217, 1216/3, 1216/2, 1216/1, 1216/5, 1218/1, 1218/2 и 1215 К.О. Сирогојно у површини од 4,02 ха. Друга зона: 1212/1, 1212/2, 1212/3, 1213, 1214, 1219/1, 1219/2, 1219/3, 1219/4, 1219/5, 1219/6, 1219/7, 1220/1, 1221, 1222, 1223/1, 1223/2, 1224/1, 1224/2, 1224/3, 1225, 1226/1, 1226/2, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231/1, 1231/2, 1231/3, 1232/1, 1232/2, 1233, 1234, 1235/1, 1235/2, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241/1, 1241/2, 1242, 1243, 1246, 1247/1, 1247/2, 1247/3, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254/1, 1254/2, 1254/3, 1255/1, 1255/2, 1255/3, 1256/1, 1256/2, 2207/1, 2207/2, 2208, 2209/1, 2209/2, 2210/1, 2210/2, 2210/3, 2211, 2212, 2213/1, 2213/2, 2214/1, 2214/2, 2214/3, 2029, 2030, 2031, 2032/1, 2032/2, 2032/3, 2032/4, 2032/5, 2032/6, 2032/7, 2032/8, 2032/9, 2032/10, 2032/11, 2032/12, 2033/1, 2033/2, 2033/3, 2033/4, 2033/5, 2033/6, 2033/7, 2033/8 К.О. Сирогојно

(Одлука о проглашавању непокретног културног добра комплекса Старо село у Сирогојну и стављању под заштиту природног простора око наведеног споменика културе број 06-81/85 од 27. новембра 1985. године донета од стране Скупштине општине Чајетина; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја црква Светог Петра и Павла је у оквиру Комплекса Старо село утврђена за непокретно културно добро – споменик културе од изузетног значаја (Службени гласник СРС, бр. 28/83))

2. СИРОГОЈНО, црква Светог Петра и Павла у Сирогојну (у оквиру Комплекса Старо село), к.п. 1217, 1216/1, 1216/2, 1216/3, 1216/4, 1216/5, 1218/1, 1218/2, 1215, 2208, 1231/2, 1232/2 и 1247/2 К.О. Сирогојно

(Одлука о проглашењу цркве Св. Петра и Павла у Сирогојну за културно добро – споменик културе, број 63-1/80 од 16. јуна 1980. године донета од стране Скупштине општине Чајетина; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја црква Светог Петра и Павла је у оквиру Комплекса Старо село утврђена за непокретно културно добро – споменик културе од изузетног значаја (Службени гласник СРС, бр. 28/83))

3. ГОСТИЉЕ, родна кућа Димитрија Туцовића, к.п. 3941/2 К.О. Гостиље (Решење о стављању под заштиту државе куће у селу Гостиље број 142/50 од марта 1950. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја родна кућа Димитрија Туцовића у Гостиљу утврђена је за непокретно културно добро – споменик културе од изузетног значаја (Службени гласник СРС, бр. 14/79))

4. ДОЊА ЈАБЛАНИЦА, црква брвнара, к.п. 2417 К.О. Јабланица (Црква брвнара у селу Доња Јабланица (категорисана са старим гробљем и собрашицама)

(Решење о стављању под заштиту државе цркве брвнаре у селу Доња Јабланица број 2272/48 од 22. децембра 1948. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја црква са старим гробљем и собрашицама у Доњој Јабланици утврђују се за непокретно културно добро – споменик културе од великог значаја (Службени гласник СРС, бр. 14/79))

5. УВАЦ, Манастирски комплекс Увац, 5131 К.О. Стубло. Заштићена околина споменика културе обухвата катастарске парцеле број 5132, 5114, 5115, 5145, 5146, 5147, 51488, 5149, 5150, 5151, 5144, 5137/1, 5137/2, 5137/3, 5138/1, 5138/2, 5138/3, 5140, 5141, 5142, 5143, 5116, 5133, 5134, 5135, 5117, 5112, 5113, 5109, 5108 део П = 1,29.25 ха, 5110, 5111, 5118, 5119, 5130, 5092/2, 5091/1, 5091/2, 5120, 5119, 5121, 5122, 5123, 5124 и 5126 К.О. Стубло

(Одлука о утврђивању манастирског комплекса Увац у селу Увцу за споменик културе број 05 број 633-3721/97 од 17. октобра 1997. године, донета од стране Владе Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 51/97);

6. ДОБРОСЕЛИЦА, црква брвнара, к.п. 3820 К.О. Доброселица
(Решење о стављању под заштиту државе Цркве брвнаре у селу Доброселица број 2273/48 од 22. децембра 1948. године, донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС).

7. ТРНАВА, родна кућа н.х. Саве Јовановића Сирогојна, к.п. 593 К.О. Трнава
(Одлука о проглашењу родне куће народног хероја Саве Јовановића Сирогојна у Трнави за културно добро – споменик културе број 06-65/82-02 од 10. новембра 1982. године, донета од стране Скупштине општине Чајетина).

8. ЗЛАТИБОР, Вила на Палисаду (вила Председништва Владе), к.п. 4552/32 К.О. Чајетина
(Решење о стављању под заштиту државе виле на Палисаду – Златибор број 494/49 од 28. априла 1949. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС).

9. ЗЛАТИБОР, Спомен-чесма краља Александра Обреновића на Златибору, к.п. 4559/9 К.О. Чајетина
(Одлука о утврђивању Спомен чесме краља Александра Обреновића на Златибору за споменик културе број 05 број 633-7366/2019 од 25. јула 2019. године, донета од стране Владе Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 54/2019).

10. ЗЛАТИБОР, Споменик са спомен-гробницом стрељаних рањеника на Златибору, к.п. 4624/1 КО Чајетина. Заштићена околина споменика културе обухвата део катастарске парцеле број 4624/1 КО Чајетина, у државној својини, омеђена преломним тачкама:

- 1) x (7396336.13) y (4841732.27);
- 2) x (7396444.11) y (4841826.8);
- 3) x (7396478.22) y (4841862.96);
- 4) x (7396527.83) y (4841908.14);
- 5) x (7396544.78) y (4841810.75);
- 6) x (7396556.44) y (4841762.99);
- 7) x (7396573.15) y (4841715.94);
- 8) x (7396594.02) y (4841671.38);
- 9) x (7396620.03) y (4841630.06);
- 10) x (7396643.52) y (4841586.99);
- 11) x (7396662.64) y (4841539.91);
- 12) x (7396613.39) y (4841526.31);
- 13) x (7396535.5) y (4841585.45);

14) x (7396456.36) y (4841640.89);

15) x (7396415.92) y (4841672.63);

16) x (7396376.72) y (4841703.69).

(Одлука о утврђивању Споменика са спомен-гробницом стрељаних рањеника на Златибору за споменик културе број 05 број 633-3744/2019 од 18. априла 2019. године, донета од стране Владе Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 29/2019).

АРХЕОЛОШКИ ЛОКАЛИТЕТИ И СЛУЧАЈНИ НАЛАЗИ

Алин Поток

1. Старо Село, насеље на имању Манојла Милаћевића. Приликом рекогносоирање Народног музеја у Титовом Ужицу 1966, овде је констатовано пет вештачки створених увала обраслих дрвећем пречника 8-10 m. У једној од њих запажени су остаци сувог зида. Власници имања Машо и Стеван Милаћевић су тада сведочили да се у једној од ових увала, приликом зидања штале, наишло на остатке темеља некакве зграде који су били грађени од камена и малтера. Откривени су остаци огњишта и нађено је неколико атипичних гвоздених предмета заједно са мноштвом керамике. На основу наведених података локалитет припада периоду средњег века; координате: 43°42'3.02"N 19°47'59.52"E.

2. Грчко гробље/Бело Камење, северозападно од савременог сеоског гробља, у његовом продужетку налази се локалитет Грчко гробље. Грбови су обележени аморфним усадницима код главе. Југоисточно од савременог гробља, на ливади, постојали су темељи цркве од белог камена (кречњак). Темелј цркве је разграђен, а тесаници су пренети у засеок Бачевац и узидани у подрум куће Петра Николића (садашњи власник Вилип Николић, информатор Манојле Милаћевић из Алиног Потока, рођ. 1937). По саопштењу Зорице Ивковић, кустоса Музеја Старо село у Сирогојну, Петар Николић је био клесар и на овом камењу у свом подруму је накнадно урезао различите флоралне мотиве и крстове; координате: 43°42'20.27"N 19°48'37.42"E.

3. Праисторијска хумка, на једној коси непосредно изнад пута који води ка центру села и новој цркви, налази се хумка обрасла у шипраг. Пречник хумке је око 8, а висина око 1,5 m; координате: 43°42'9.22"N 19°47'52.71"E.

Бранешци

4. Римско гробље, локалитет се налази у засеоку Пријани на просеку брда изнад магистралног пута Ужице – Златибор. Рекогносцирањем терена Народног музеја у Титовом Ужицу 1966. забележено је средњовековно гробље са стећцима у виду кућа. Локалитет је знатно оштећен изградњом надвожњака и раскрснице саобраћајница. Од некада веће некрополе на преосталом делу брда, данас је видљива само једна масивна аморфни плоча; координате: 43°46'59.12"N 19°44'26.23"E.

5. Праисторијска хумка, налази се у непосредној близини локалитета Римско гробље, код кућа Кнежевића, са десне стране пута Пријани-Мушвете. Пречник хумке је око 8, а висина око 1 m; координате: 43°46'57.90"N 19°44'31.11"E.

Гостиље

6. Црквине, локалитет који мештани називају и Грчко гробље (према теренској евиденцији из 1951. године). Налази се на око 300 m од сеоске школе и непосредно крај савременог гробља на потесу Јошање. Средњовековна некропола са више гробова обележених равним масивним каменим плочама. Овде се налазила и дрвена манастирска црква која је срушена у периоду између два светска рата, па се среће и назив Манастир; координате: 43°39'21.16"N 19°49'53.27"E.

7. Грчко гробље на Бари, некропола са аморфним надгробним обележјима која се не уочавају (по саопштењу Градимира Јевтовића из умке рођ. у Гостиљу). Могуће је одредити само приближну локацију; координате: 43°39'23.88"N 19°49'33.93"E.

8. Ватриште/Букалиште, средњовековна некропола у засеоку Митровићи, са надгробним споменицима типа плоча, усадницима изнад главе покојника и оградама од сиге и необрађеног камена (по саопштењу Градимира Јевтовића из Умке рођ. у Гостиљу), координате: 43°39'25.66"N 19°50'2.77"E.

9. Тузурска ливада, на падини насупрот сеоском гробљу налазе се остаци праисторијских тумула. Иако је конфигурација земљишта данас доста измењена, у односу на првобитно стање, на површини се уочавају остаци концентричних кругова који наговештавају подземне конструкције; координате: 43°39'14.30"N 19°50'3.65"E.

Дренова

10. Под кућом, према теренској документацији Музејске зборке у Чајетини на њиви код куће Неђа Радовића, приликом орања, налажени су више пута појединачни делови накита средњовековног порекла. Садашњи власник Момчило Радовић на истом месту је пронашао један гвоздени тег лоптастог облика; координате: 43°38'49.14"N 19°52'21.36"E.

11. Грчко гробље, према саопштењу мештана и власника имања Љубисава Радовића овде се некада налазило велико гробље са равним правоугаоним притесаним каменим плочама које је касније искрчено и претворено у обрадиву површину. Момчило Радовић из Дренове, посведочио је да су споменици били од пешчара кога нема у ближој околини. Уломке споменика су сакупљали и користили за брусни камен; координате: 43°38'48.35"N 19°52'43.00"E.

12. Дивалијин Гроб, појединачан гроб на обали реке Катушнице обележен са два делимично обрађена усадника на оба краја. Према предању овде је сахрањен турчин Дивалија који се удавио купајући се у виру; координате: 43°38'44.80"N 19°52'17.13"E.

Доброселица

13. Шевића градина, у засеоку Градац источно од Доброселичке реке, на градинском узвишењу приступачном само са једне стране, налазе се остаци зидина порушеног града. Утврђивање је имало неправилно овалну основу промера 70x30 m. Подигнуто је на надморској висини од 900 метара. Са овог места има се добра прегледност околине ближе и даље, али поједина блиска брада надвисују ову градину. На основу налаза керамике пронађених приликом рекогносеирања екипе Народног музеја из Титовог Ужица 1965. датије се у средњи век. По сведочењу Радојка Јечменице из Доброселице, овде је пронађена и једна остава новца у керамичком лончићу покопаном у јаму обложу каменом; координате: 43°37'43.10"N 19°41'10.67"E.

14. Грчко гробље, локалитет је лоциран на месту данашњег сеоског гробља у близини цркве. Према теренској документацији из 1951. било је више гробова обележених масивним каменим плочама; координате: 43°36'57.44"N 19°42'17.32"E.

15. Црквиште, недалеко од центра села, ниже пута који води ка Прерасту/Пећини Шупљици, налазе се темељи цркве. По предању овде се налазила првобитна доброселичка црква брвнара која је за ноћ пренета на место садашње цркве посвећене Св. пророку Илији. Простор црквине је заравњен и обележен крстом. На основу помена свештеника у штампаној књизи из Манастира св. Тројице пљеваљске може се датovati најкасније у 18. век; координате: 43°36'58.75"N 19°42'0.14"E, к.п. 3873/1, 3872 К.О. Доброселица.

16. Гробље под Главицом, некропола на падини брда Главице, у близини центра села, јужно од локалитета Црквина и непосредно изнад пута за Прераст/Пећину Шупљицу. Приликом копања темеља за породичну кућу и економске зграде власник је открио до тада непознату некрополу. Ископано је више скелетних гробова, а остелолошки материјал однет на непознату локацију. На основу доступних података, не може се ближе хронолошки одредити; координате: 43°36'57.61"N 19°42'6.17"E.

17. Велики шанац, остаци Карађорђевог шанца из времена Првог српског устанка у засеоку Шуљагићи (према казивању информатора Срећка Ковачевића, рођ. 1926 у Доброселици). Налази се на узвишењу (кота 1120.3) са леве стране пута Златибор-Драглица. Подигнут је на каменитом терену; распознају се бедеми ограђени каменом у сухозиду; координате: 43°37'21.02"N 19°44'38.87"E.

18. Мали шанац, остаци Карађорђевог шанца из времена Првог српског устанка у засеоку Шуљагићи (према казивању информатора Срећка Ковачевића, рођ. 1926 у Доброселици). Налази се северно Великог шанца, на нешто нижој коти, изнад леве обале реке Рзав. Утврђење са земљаним бедемима правоугаоне основе димензија: Са спољне стране разазнаје се плитак ров, делом затрпан; координате: 43°37'33.45"N 19°44'1.78"E.

Случајни налази

19. Падине Торника, на падинама Торника у атару села Доброселица (ближа локација непозната), Петар Јечменица је 1951. пронашао раоник кован од гвожђа на дубини од 10 цм. Предмет се налази у Народном музеју у Титовом Ужицу (инв. бр. 28). Датован је у средњи век; оквирне координате: 43°38'16"N 19°40'38"E.

Жељине

20. Гробље на Растовцу, на узвишењу Растовац налази се некропола са гробовима ограђеним необрађеним комадима сиге. Читав простор је обрастао у шипраг, а гробови се тешко уочавају. По саопштењу мештанина Радоша Јовановића (рођ. 1946), ту су се наводно налазили и гробови најстаријих досељених предака његове породице, али је необично што не памти постојање споменика; к.п. 406 К.О. Жељине.

21. Грчко Гробље, налази се у центру села недалеко од савременог гробља. Простор игралишта код сеоске Школе назива се Грчко гробље. Школски терен је поравнат механизацијом; без ископавања је немогуће утврдити степен девастације гробова; координате: 43°39'17.52"N 19°53'36.02"E, к.п. 681, 683, 680/1, 682/1 и 686 К.О. Жељине.

22. Црквина, остаци зидова цркве на потесу Кајчанско брдо, уочљиви према конфигурацији терена. Према старим теренским записницима били су зарасли у

шумарак. Унутар затрпаних и затравњених зидова данас очуванних у висину до 0,70 м, налази се заравњен простор црквине. Оријентисана је у правцу З-И. На овим остацима, ради очувања континуитета сакралног места, мештани су недавно поставили мању дрвену цркву. Народ се окупља на Ђурђевдан; координате: 43°38'58.71"N 19°54'0.75"E, к.п. 653 К.О. Желјине.

Златибор

23. Трговиште, са десне стране пута који води преко Златибора, након скретања за Рибницу, на простору где су штале некадашњег ПК Златибор, налазио се средњовековни трг. Локалитет није истраживан и делимично је девастиран подизањем објеката; координате: 43°42'54.17"N 19°41'16.20"E.

24. Грчко гробље на Тустом брду, у антропогеографским испитивањима Златибора Љубомир Ж. Мићић наводи да се на Тустом брду, на сред Златибора налази Грчко гробље. Не прецизира о каквим споменицима је реч, али даље у тексту уопштено за сва грчка гробља наводи следеће: ова су гробља обележена камењем пободеним у дубац чело главе и у виду плоча дебелих, негде сведене на слеме, као саркофази, да хијене не би вадиле мртваце. На неким је од ових споменика било натписа, људских ликова, али су већином разлупани и развучени за грађевине...Позиција овог гробља је ишчезла из колективног сећања и може се утврдити само детаљном проспекцијом; координате: 43°43'31.25"N 19°39'34.62"E.

Јабланица

25. Шанац, у засеоку Цигла на истоименом брду (кота 906), налази се шанац кружне основе пречника око 35 m. По уверењу мештана овде је била граница три државе: Аустрије, Турске и Србије. Ово утврђење свакако је употребљено током првих борби у Великом рату 1914, будући да је зараван на врху брда ограђена каменом у сухозиду; ров се не уочава; к.п. 4318 (део) К.О. Јабланица, координате: 43°38'53"N 19°31'31"E.

26. Милошев Гроб, гроб Милоша Поповића који је погинуо у борби са турцима током Јаворског рата 1845. Накнадно обележен плочастим правоугаоним усадником преломљеним на врху у виду двосливног крова. Изнад натписа налази се крст окружен венцем; координате: 43°39'55"N 19°32'15"E.

27. Манастирина, локалитет се налази у Доњој Јабланици на саставу Брезовачког и Јевтовића потока. Према усменом предању овде је некада постојао манастир. Видљиви су остаци урушене цркве очувани у висину до 1m. Црква је једнобродна, правоугаоне основе, са апсидом на источној страни. Зидана је притесаним и ломљеним каменом везаним кречним малтером. Очуван је континуитет сакралног места (уз остатке цркве се налази палионица свећа); к.п. 1964/2 и 1956 К.О. Јабланица.

28. Грчко Гробље/Мраморје, средњовековна некропола у Горњој Јабланици. Налази се на савременом гробљу, недалеко од кућа Дидановића на десној обали реке Јабланице. Некада већа некропола са масивним делимично обрађеним и равним притесаним каменим плочама (према теренској евиденцији из 1951), данас готово у потпуности уништена услед ширења активног гробља. На улазу у гробље видљива је једна притесана плоча заобљене горње површине. Цео потес чито носи назив по бројним споменицима мраморовима са ове некрополе. к.п. 3680 К.О. Јабланица.

Крива Река

29. Грчко гробље, локалитет се налази код Вирића кућа, на самом сеоском путу, при чијој градњи је уништен већи део некрополе, као и при рашчишћавању и крчењу земљишта, као и услед подизања камених ограда – сувомеђа. Преостало је пет споменика три сандука и две плоче. Ту се налази и један велики праисторијски тумул. На терену има и доста аморфног камења. Украшен је један сандук без постоља од жућкастог кречњака, трапезастог вертикалног пресека и са горњом унеколико суженом страном. Дуже стране су закошене према краћим, које су равно засечене. Ивице су заобљене, површине без трагова обраде. На горњој страни се налази једно уздужно рељефно испупчење средином сандука, које је изведено скидањем околне камене масе. Стиче се утисак да је то био исклесан мач, сада без видљивог рукохвата, дужине 125 цм. Доњи део претпостављене оштрице лучно се савија у јасно изражени врх. Димензије: д. 218, ш. 65-81, в. 32 цм (видљива). Уз овај сандук се налазе и преостала два сандука, оба од сивог кречњака. Вертикални пресек им је такође трапезаст, али су видљиви и трагови обраде. Мањих су димензија: д. 162, ш. 45, в. 18 цм, тј. д. 185, ш. 72, в. 20 цм. Плоче су мало даље на ливади Владимира Вирића, такође од сивог кречњака. Једна има изражен испрекидани хрбат (вероватно пластична трака по дужини), димензија: д. 152 и 207 цм, ш. 55 и 70 цм, в. 18 цм. Међу старијим подацима у литератури налазимо да су се на два споменика са овог локалитета налазили орнаменти крста уписаног у круг. Према казивању мештана, раније је постојала још једна некропола, под називом Грчко гробље источно од ове, до куће Милана Ивановића и имала је око 40 до 50 споменика. Споменици су разбијени и однесени, а земљиште је искрчено за ливаду (подаци преузети из Е. Зечевић Мраморје Стећци у западној Србији); к.п. 1788, 1406/1, 1406/2, 864, 857/2 и 1531/1, К.О. Крива Река.

30. Ђенића Куће, на око 200 м од центра села, у забрану уз окућницу Арсенија Ђенића налази се један надгробни споменик – масивна плоча без украса, димензија: 2,20x0,80x0,65 m. Како се наводи у документацији Музејске збирке у Чајетини и записнику М. Грбића из 1951, према казивању власника, на овом месту је постојало старо гробље са десетинама камених плоча правоугаоног облика, без икаквих знакова и натписа? Гробље је највећим делом уништено око 1918 године. Власник је споменике изместио и употребио за ограду имања и подизање економских зграда. Приликом рекогносцирања пред стајом је на једној плочи уочен уклесан крст у кругу, а на једном споменику се видела оштећена рељефна представа лава. У документацији такође стоји да са овог локалитета потиче једна камена фигура лава, раније чувана у Музејској збирци у Чајетини; к.п. 1197, 1196/4, 1196/5, 1196/6, 1196/7 К.О. Крива Река.

*напомена према подацима из Споменика С.К.А. XLVII, стр. 187 и рукопису проф. Драг. Прљевића – Подаци о старинама у Ужичком округу, недалеко од села Криве Реке на великом простору званом Старо гробље, међу старим тесаним и неотесаним камењем налазе се и два са рељефно израђеним крстом у једном кругу. Вероватно се ради о гробљу на локалитету Ђенића куће или гробљима код кућа Вирића.

31. Вишовина, локалитет се налази на коси оријентисаној у правцу СИ-ЈЗ (ливада у власништву Тихомира Бацетића), на око 1,5 км источно од Градине. Евидентирано је око 20 тумула пречника око 17 м и висине до 2 м. На 5 хумки др. Драга Гарашанин вршила је археолошка истраживања 1952. Ревизиона истраживања обављена су 1974. и 2016. Датоване су у период касног бронзаног доба и халштата (II -VI век пре н.е.). Откривен је страији хоризонт гробова са спаљеним покојницима и млађи са

инхумираним. Гробни инвентар и прилоге чине предмети од гвожђа оружје, керамичке посуде – урне у облику амфора и зделе, бронзани и златни накит и друго; координате: 43°46'26"N 19°50'14"E.

32. Градина, праисторијско утврђење са бедемима грађеним каменом у сухозиду, коришћено током бронзаног и гвозденог доба. Подигнуто је на доминантном купастом узвишењу са ког се могла контролисати шира околина. Археолошки сондирано 1974. Реч је о утврђењу које су користиле металнодобне заједнице сахрањиване на Вишовини; координате: 43°46'35"N 19°49'11"E.

33. Кућиште, по подацима Љубомира Ж. Мићића на врху Глиза, на месту Кућиште, постоје закопине од кућа и рупа звана Каурски бунар. Ту су некада икопаваани бакарни санови, клешта и друго; координате: 43°45'9.33"N 19°47'28.47"E.

Љубиш

34. Грчко гробље код Школе, у Доњем Љубишу поред затворене сеоске школе код ораха, налазило се гробље са равним масивним и грубо обрађеним каменим плочама. Данас су споменици искрчени; координате: 43°36'47"N 19°53'29"E.

35. Грчко Гробље, са леве стране пута од кафане Пећинар ка затвореној сеоској школи, на савременом гробљу налазила се старија некропола. Грбови су били обележени обичним необрађеним камењем. Данас се споменици не распознају на терену; к.п. 3659 К.О. Љубиш.

36. Грчко гробље/Селиште на Смиљанском брду, средњовековна некропола поред савременог гробља на Смиљанском брду. Грбови су обележени масивним плочама од кречњака, грубо тесаним. Плоче су готово у потпуности урасле у траву, очуване су на простору око гробљанске капеле. Приликом укопавања савремених гробова, уобичајено се налазе људске кости (информатор Манојле Смиљанић из Љубиша), к.п. 1519 и 1520 К.О. Љубиш.

37. Могиле, непосредно уз гробље на Смиљанском брду налази се неколико праисторијских хумки. По саопштењу Манојла Смиљанића из Љубиша, мештани су једну раскопали багером из знатижеље, али никакви предмети нису пронађени; к.п. 1087 К.О. Љубиш.

38. Црквина, поред пута који из Доњег Љубиша води ка Смиљанском брду, на брегу завном Црквина, налазе се темељи цркве која је пострадала у време турске власти. Локалитет је данас пресечен путем, а некада је представљао плато на коме су се сељани окупљали на вашар на дан Св. Тројице. Место је обележено већим дрвеним крстом; координате: 43°37'29"N 19°51'31"E.

39. Калуђеровина/Калуђерске ћелије, налази се са леве стране реке у доњем Љубишу код Пећине. У монографији Златибор – антропогеографска испитивања, Љубомир Ж. Мићић наводи да је локалитет добио име по грчком манастиру који је ту био. Код пећине се налази и Грчко гробље. У близини су у то време мештани ископавали (а нарочито код сеоске механе) необично велике људске кости, и новац из 1633. (у величини петодинарке), координате: 43°37'04"N 19°51'16"E.

Мачкат

40. Сеоска црква, испред цркве у селу налази се велики камени слемењак, као остатак некад веће средњовековне некрополе. Парох цркве М. Крстовић је указао на један документ из 1854. године, који говори о подизању пркве на старијој некрополи, тј. на месту где се налази пет плоча на којима је знак крета. У документу се помиње да плоче при градњи остану под црквеним патосом, а наглашено је да се не дирају и нека два споменика који треба да остану испод. Данас је од свега тога остао овај слемењак на постољу. Слемењак се налази са југозападне стране цркве. Оријентисан је североисток-југозапад. Добро је обрађен, оштрих је ивица и нема украс. Сужава се на доле. Постоље је делимично видљиво. Димензије: д. 170, ш. 70-81, в. 86 цм и постела: д. 190, ш. 87, в. 15 цм (видљива). У близини пркве, на њеној северној страни, данас се може видети неколико аморфних каменова, међу којим се издваја један сандук само назначених површина и ивица. Садашњи свештеник Р. Васиљевић каже на целом простору црквене порте, површине око 70 ари, и данас ископавају људске кости и да је један споменик у облику слемењака пренет у Чајетину, а један разбијен и разнесен (подаци преузети из Е. Зечевић Мраморје Стећци у западној Србији); к.п. 748/1, 748/2 и 753/1 К.О. Мачкат.

41. Гајчанско гробље (Чолов бријег), локалитет са остацима средњовековне некрополе 2,5 км северно од цркве, уз савремено гробље засеока Гајчани, на јужној падини и платоу Чоловог брега. Споменици на падини били су боље очувани и приступачнији. По подацима у литератури било је 26 споменика, и то девет у облику сандука, један усадник и 16 плоча, и оријентисани су у смеру запад-исток, са мањим одступањима. Код Бешлагиха налазимо податак о некрополи са 66 стећака (11 плоча, 15 сандука, један стуб и око 39 аморфних комада, као и више аморфних комада који су вероватно млађи). Сви су израђени од слабог кречњака и нису орнаментисани. Њихове димензије су: д. 150-230, ш. 80-100, в. 70-80 цм. Знатно су оштећени дејством атмосфералија и механичким ударцима. Данас се међутим на овом простору, југозападно од новог гробља, виде свега седам масивних комада камена, веома зараслих у маховину и шибље и утонулих. На три примерка се уочавају трагови обраде, док су им поједине површине само грубо назначене. Један сандук се издваја својим мерама и масивношћу (д. 230, ш. 107, в. 105 цм), због чега је знатно утонуо (неких пола метра), али је, захваљујући непознатим трагачима за благом откривен у целој својој висини. Током обиласка локалитета у априлу 1995. године, констатовано је да већина споменика на платоу брега не постоји. Могао се видети само понеки мањи аморфин комад у савременом гробљу и шумици која се надовезује јужно од њега. Гробље је у литератури наведено под називом Гајићко гробље. Под истим именом село се помиње већ у дефтеру Смедеревског санцака из 1476. године, са преко 20 домова (Аличић 1984, 134-137). На платоу је било више аморфних надгробних белега, међу којима се могу разазнати облици плоча и сандука. Немају трагова обраде ни орнамената. У њиховом продужетку је савремено сеоско гробље. Аморфни примерни су исти по материјалу и оријентацији с претходним, али их овде има више од 50 примерака. Већином су утонули у земљу. Према казивању мештана и пароха у близини, на око 2 км одавде у Качерском пољу, налазила се некропола с великим надгробним споменицима који су разнесени и уништени при обради земље. Један са латинским натписом пренесен је у Чајетину (подаци преузети из Е. Зечевић Мраморје Стећци у западној Србији); к.п. 74, 75/3, 75/1, 172/3, 172/13, 172/14, 173/3 и 173/4 К.О. Мачкат.

Мушвете

42. Гробље у Церову/Црквина, локалитет се налази 5 км јужно од Мачката, уз савремено сеоско гробље и остатке мање грађевине (по казивању свештеника то су остаци цркве бранаре из 1826. године коју помиње Јоаким Вујић). Очувана је једна плоча и неколико већих плоча (?) од ломљеног камена. Оријентисана је у смеру запад-исток и украшена. Плоча је од сивог кречњака, с приметним траговима обраде и проширењем (постољем) у доњем делу, које утања у земљу. Сужена је на једном крају. На горњој површини је рељефно представљен крст и полумесец са врховима окренутим западу. Димензије: д. 150, ш. 77, в. 10 им, постоље в. 15 цм (видљива) (подаци преузети из Е. Зечевић Мраморје Стећци у западној Србији), к.п. 415 К.О. Чајетина

Раковица

43. Раковичка пећина, Пећина из које истиче Раковички поток. По подацима Љубомира Ж. Мићића, отвор је висок 10 и широк 11 m. Служила као збег у време Турске власти. По предању забележеном од стране истог аутора поч. 20. века, пре 300 година Илија Раковац из Јабланице склонио се у ову пећину и засновао село, пошто су му турци растерали задругу од 75 чељади. Археолошки неистражена, потенцијално археолошки локалитет; координате: 43°39'41"N 19°47'41"E.

Рожанство

44. Грчко гробље, налази се у близини локалитета Црквина, са леве стране пута идући према Рудинама. Гробови су обележени са по једним аморфним усадником код главе; к.п. 2004/1, 2004/2, 2017 и 2028, К.О. Рожанство.

45. Црквина у радибратовића гробљу, на савременом гробљу у засеоку Радибратовићи налази се велика плоча подигнута на стуб у функцији часне трпезе, која по сведочењу мештана, представља остатак некадашње цркве; к.п. 1956 К.О. Рожанство.

46. Градина, у антропогеографским испитивањима Златибора Љубомир Ж. Мићић наводи да се на брду Градини, према Алин Потоку, налази град проклете Јерине. Утврђење није истраживано. У Прилогу проучавању археолошке топономастике у Србији из 1953-1954. М. Грбића, налазиште Градина Брдо у Рожанству опредељено је у римски период; координате: 43°43'42"N 19°49'15"E.

47. Велико брдо, на Великом брду мештани налазе металне врхове стрела и новчиће. По свој прилици је реч о утврђеном насељу; координате: 43°43'04"N 19°51'19"E.

Рудине

48. Јеремића куће, непосредно уз пут који води за Алин Поток, поред куће породице Јеремић налази се гробље са више надгробних споменика. Према теренекој евиденцији из 1951. погрешно је хронолошки опредељено у средњи век – касни период. Споменици су у виду масивних квадера са округлом јабуком на врху. Натписи на полеђини споменика датују их у 19. век; к.п. 5374, 5373, К.О. Рудине.

49. Шанац, некадашње утврђење на брду Шанац из времена Првог и Другог српског устника. У антропогеографским испитивањима Златибора Љубомир Ж. Мићић је забележио да се у Рудинама налази Карађорђевог шанац. Локалитет је девастиран изградњом базена за воду. Бедеми се не распознају; координате: 43°42'59"N 19°45'50"E.

Саиновина

50. Римско гробље, некропола стећака се налази у храстовој шуми, на доминантном положају, на брежуљку изнад савременог сеоског гробља. Власник парцела је Владимир Шућуревић. Најочуванија средњовековна некропола на територији о. Чајетина. Данас је претежно зарасла, а споменици су утонули и под маховином. У старијој литератури и документацији налази се доста неодређених података у вези са бројем, као и облицима споменика заступљеним на овој некрополи. Приликом рекогносцирања Народног музеја у Титовом Ужицу, 1966. забележено је преко 50 гробова... Е. Зечевић је утврдила да има око 150 споменика различитих облика. У средишњем делу некрополе доминирају споменици у облику пирамиде, углавном троугаоног пресека. Димензије једног таквог просечног примерка износе: в. 90, ш. од 70-85 цм. Мања група споменика пирамидалног облика нешто мањих димензија установљена је и у западном, теже приступачном делу некрополе. Већина (око 80) споменика је у облику плоче и сандука, али због утонулости није утврђен бројни однос међу њима, као ни да ли има примерака на постољу. Реч је о масивним и споменицима већих димензија, чије су ивице и површине обрађене у различитом степену. Тако су заступљени облици неправилног издуженог паралелоипеда заобљеног на једном крају или на оба краја, а често и заобљених ивица. Бројне су плоче и сандуци финије оклесаних равних и оштрих ивица, правилног правоугаоног облика, као и сасвим необрађени примерци неправилног како вертикалног пресека (троугластог, трапезастог и сл.) тако и у хоризонталној пројекцији (такође у облику троугла, трапеца или неодређеног облика, који само формом и масивношћу указује на облик паралелоипеда). Занимљиви су примерци скоро квадратног облика, као и ваљкасти облици и они заобљене горње површине, тако да подсећају на облик слемењака. Најмасивнији облици сандука достижу димензије од: д. 250, ш. 125, в. 84 цм. Сада недостају два слемењака забележена у литератури. То су били слемењак израженог хрбата, без постоља, трапезастог вертикалног пресека (д. 210, ш. 75, в. 45 цм) и други, мањи (д. 150, ш. 67 цм) такође израженог хрбата, у близини овог првог. Значајна је и група споменика аморфног облика. Они су мањих димензија и већином покривају северну површину некрополе. У литератури се не помињу украшени споменици на Саиновини. Данас се, међутим, на терену налазе и два сандука украшена полусецом и крстом. Постоје и подаци да се, осим стећака, на локалитету налазе и остаци неке римске грађевине (подаци преузети из Е. Зечевић Мраморје Стећци у западној Србији); к.п. 3725, 3726, 3769/1, 3769/2, 3765/1 и 3765/2 К.О. Саиновина.

51. Зидине, Локалитет се налази у Бранешком пољу са леве стране пута који води према центру села, у непосредној близини старог сеоског гробља, тзв. Костадиновића гробља. Остаци темеља две веће грађевине. Према налазима фрагмената керамике (рекогносцирање Народног музеја у Титовом Ужицу 1966) опредељени су у период средњег века; к.п. 609/8, 3970/2, 516/2, 612/1 и 612/2 К.О. Саиновина, координате: 43°47'25"N 19°42'17"E.

Семегњево

52. Сеоско гробље/Грчко Гробље, на сеоском гробљу се налазе два споменика од којих један правоугаони усадник већих димензија, вертикално побијен у земљу и при врх пробушен радом атмосферилија. Према стању из 1951. на овом споменику се још могао читати део натписа латиницом: IN - RI? Међутим на основу увида екипе Народног музеја из Титовог Ужица из 1966, овај натпис више не постоји, али се још разазнају делови рељефних представа полумесеца, крста и мача. Око овог већег споменика су ниски аморфни усадници готово у потпуности утонули у земљу; к.п. 1965, 1966/1, 1966/2, 1963 и 4733 К.О. Семегњево.

Сирогојно

53. Јасење, на имању Јевђа Ђалдовића налази се рушевина грађевине. Овде је 1953. године нађен један гвоздени средњовековни кључ. У засеоку Ђалдовићи, ближа локација непозната; координате: 43°41'31"N 19°52'26"E.

54. Порта цркве Св Петра и Павла/Музеј Старо село, у порти Цркве у Сирогојну и комплексу Музеја Старо село налазе се четири праисторијске хумке. На неким су вршена археолошка истраживања, а једна од њих је оштећена изградњом зграде управе Музеја. У старој теренској документацији стоји податак да је у току изградње села наилажено на људске кости и конструкције од камена, што говори у прилог постојању старије некрополе на целом овом простору. Будући да је терен пре почетка радова био брежуљкаст, највероватније се радило о хумкама; координате: 43°41'17"N 19°52'49"E.

55. Црквина у Мисалима/Грчко гробље, у близини куће Рада Љубојевића, на једној коси поред некадашњег пута налазе се темељи цркве обрасли у Шуму. Према теренској евиденцији из 1951, овде је постојало гробље са масивним аморфним и грубо обрађеним каменим плочама; к.п. 1/1, 2633, 2634 К.О. Сирогојно.

56. Грчко Гробље у Чичкови, веће средњовековно гробље у близини савременог сеоског гробља. Грбови су обележени масивним притесаним плочама; координате:

Стубло

57. Манастир Дубрава, у атару села Стубло. Подигнут је у неприступачном и врлетном кањону реке Увац. У писаним изворима се помиње као метох Манастира Бање код Прибоја. Археолошка истраживања спроведна су 2004. у организацији Завода за заштиту споменика културе Краљево. Откривена је једнобродна црква са полукружном апсидом и накнадно дозиданом припратом (димензије: 10,50 x 5,40 м), а делимично и манастирски конак. Црква је грађена од обрађеног и полуобрађеног камена везиваног кречним малтером. За прозорске отворе, врата и пиластре коришћен је камен комбинован са тесаницима сиге. Зидови су очувани у висини од 0,60 до 1,40 м. Тачно време подизања цркве није познато, али се на основу покопане оставе златног новца, њено страдање смешта у период аустро-турских ратова с краја 17 века, када су опљачкани и поплаћени многи манастири у пограничној зони између Србије и Босне (Бања, Увац и Кратово). Налаз који Дубраву сврстава у ред значајних археолошких локалитета је остава 260 комада златног новца, међу којима су најбројнији млетачки дукати - цекини. Златници су пронађени у земљи, у олтарској апсиди. Пошто се Дубрава налазила у граничном подручју, сматра се да је остава млетачког новца

скривена у време Великог рата између Турске и Аустрије, односно Османског царства и Свете лиге, и то у периоду повлачења аустријске војске и српских сеоба, између 1688. и 1690. Већина монета припада дуждевима, Алвизу Контаринију (Alvise Contarini, 1676-1684) и Марканонију Ђустинијану (Marcantonio Giustinian, 1684-1688). Најстарији примерак новца из оставе припада ковању надбискупа Салцбурга, Јохану Јакобу Куену, из 1571. године. Три примерка из 1668, 1672. и 1679, припадају ковању цара Леополда I, а само један примерак из 1685. ковању надбискупа Салцбурга, Максимилијану Гандолфу. Састав оставе показује савезништво Свете лиге, Аустрије и Венеције; координате: 43°34'31"N 19°39'30"E.

58. Грчко Гробље, некрола на доминантној позицији, на падини купасте главице на потесу Сламљак, недалеко од центра села. Гробови су обележени аморфним плочама и притесаним и необрађеним усадницима на оба краја. Делом је искрчено услед обраде земље (кошења ливаде). По сведочењу Милојка Удовичића Шиша (рођ. 1953) из Стубла, једног од власника, на парцели до његове неименовани мештанин је ископао гроб у коме су ивице раке биле подзидане каменом. Том приликом потврђени су и остелошки остаци хуманог порекла; к.п. 3001/1 и 3001/2 К.О. Стубло.

59. Молитва/Под плочом, локалитет са остацима сакралног објекта, према усменој традицији манастира. На месту Кулашка Љеска, више кућа Милојка и Радивоја Удовичића, налазе се темељи објекта правоугаоне основе сазиданог уз вертикалну стену звану Плоча. У стени су усечене две мале овалне нише у којима су некада паљене свеће. Изнад једне од ниша уклесана је оштро преломљена линија у виду троугла нејасне симболике. Према саопштењу Радивоја Удовичића (рођ. 1938) из Стубла, постојање грађевине је потврђено ископавањима у прошлости (без детаљних података о томе ко га је вршио); к.п. 4583 (део), 4588 (део) и 4589 (део) К.О. Стубло.

60. Грчко Гробље у засеку Марићи (Синдрика). Локалитет се налази око 1 км. далеко од сеоске школе и зграде месног одбора, према реци Увцу. Мање гробље које захвата простор од око 20 m у пречнику. Народ га зове Гроко гробље. На овом месту су 1952. нађени једна гвоздена коса и три српа средњовековног порекла. Данас се уочава само концентрација уломака плочастог камења вероватно од измештених споменика; координате: 43°37'30"N 19°38'17"E.

61. Градина, брег изнад Манастира Увац окренут према реци. Налази се југозападно од пута, идући навише од Манастира. На приступачној страни ограђен је сувомеђом. Топоним и конфигурација терена индицирају постојање археолошког локалитета, покретни материјал није потврђен (потенцијално археолошки локалитет); к.п. 5108/1 и 5108/2 К.О. Стубло.

Трипкова

62. Добри поток, средњовековна некрола недалеко од тзв. Ристановића поља смештена на брегу изнад дубоко усеченог потока. Приликом рекогносцирања Народног музеја у Титовом Ужицу, 1966. године евидентирана су два стећка – један сандук на постољу и један слемењак са кровом на две воде, као остатак некада веће средњовековне некроле. Ради неовлашћеног ископавања гроба дивљи копачи су изместили један од споменика, након чега се исти скотрљао у корито потока; координате: 43°49.963'N 19°44.141'E.

63. Зидине/Мраморје, приликом копања темеља за сеоску школу 1930-тих година откривено је неколико гробова (са необично великим костима) очигледно веће средњовековне некрополе по којој шири потес у центру села носи назив Мраморје. Томе је сведочио Остоја Иркић (рођ. 1922) и податке пренео свом унуку Велимиру Тошанићу (рођ. 1949) из Трипкове. Споменици су искрчени у даљој прошлости, с обзиром на то да мештани не памти њихово постојање. Такође према теренској евиденцији из 1951, током нивелације благог узвишења у близини месног одбора пронађени су остаци грађевинског објекта са људским и животињским костима и грнчаријом; к.п. 1868/1, 1868/2, 1868/3, 1871/3, 1871/4, 1871/6, 2057/1, 2057/2, 2057/3 К.О. Трипкова.

Трнава

64. Грчко Гробље у Гају, већа средњовековна некропола на доминантном положају над Понором, на путу Алин Поток – Понор. Гробови су обележени споменицима од кречњака масивним притесаним плочама и сандуцима, као и аморфним усадницима код главе. Према сведочењу Манојла Милаћевића из Алиног Потока (рођ. 1937), приликом обнове пута (друга половина 20. века), мештани су из радозналости померили једну плочу и откопали један гроб у ком се налазио располућен буков трупац пречника око 50 cm (у функцији поклопца), под којим су нашли људске кости; к.п. 2241, 28, 29, 66, 67, 68, 761, 762, 825 и 851, К.О. Трнава.

65. Букова шума/Турска калдрма, у засеоку Обрадовићи на стрмој падини између два брда очувана је деоница старог пута – турске калдрме. Према евиденцији Народног Музеја у Ужицу калдрма је очувана и у добром стању; координате: 43°40'42"N 19°50'36"E.

66. Стопића пећина, споменик природе између села Рожанства и Трнсве. Речна пећина кроз коју протиче Трнавски поток. Има импресиван улазни отвор ширине 35 и висине 18 m. Укупна дужина је 1691,5 m. Археолошки неситражена, потенцијално археолошки локалитет; координате: 43°42'10" N 19°51'10"E.

Чајетина

67. Градина, Локалитет се налази на истоимном узвишењу (кота 1176) изнад засеоке Шиповик, око 1,5 km југоисточно од Чајетине. Утврђење је подигнуто на високој главици испод које је нижи плато звани Катунште. Градина се састоји од централног дела, цитаделе, која је квадратног облика 7 x 7 m. Изграђена је од тесеног камена у сухозиду. Због градње у сухозиду претпоставља се да је Градина илирска, али се због квадратног облика оставља могућност да потиче и из римског периода. Око цитаделе се налази се пространије утврђење прилагођено облику терена. Изграђено је од ситније тесеног камена везаног мелтером. Размере у корацима: 34x130x20x97 корака. Овај део града припада добу средњег века. Љубомир Ж. Мићић је забележио да се на чајетинској Градини налази и Карађорђевог шанац. Према теренској документацији Музејске збирке у Чајетини и Записнику М. Грбића из 1951, ни у Градини ни у Катуншту нису нађени фрагменти керамике. Према казивању Ивана Илића из Шиповика (рођ. 1930), мештанин Влајко Кокорина је, играјући се као дете, на Градини налазио металне врхове стерелица. Локалитет је знатно девестиран приликом бомбардовања 1999, као изградњом репетитора и приступне саобраћајнице. Данас цитадела није видљива, док

се траса бедема већег утврђења јасно препознаје према конфигурацији тла; к. п. 1861/1 (део), 1861/2, 2038/2 и 1977 К.О. Чајетина.

68. Шарчево гробље, налази се у засеоку Шиповик, јужно од Чајетине, на једној падини некада у власништву Милуна Илића-Шарца. Према документацији Археолошког института из 1951. (записник М. Грбића) гробље је недатовано и без надгробних споменика: Гробови се примећују само по улегнућу, као и по каменој, проређеној оградни око гробова. Приликом ископавања једног гроба Душан Буквић је нашао на дубини од око 1 m људски скелет са опруженим рукама, без икаквих прилога. Испод скелета се налазио камен, што је можда од кеменитог терена, као и изнад скелета, што је Буквићу изгледало као да је био набацан...Тешко је временски одредити ове гробове. У теренској документацији Музејске збирке у Чајетини стоји податак да се на око 1,5 км јужно од Чајетине у истом засеоку налази гробље са плочама од притесаног камена, датовано у средњи век. Вероватно је реч о истом локалитету, који је у међувремену делимично девастиран изградњом кућа и окућница. Мештанин Иван Илић (рођ. 1930), сведочи да су поменута ископавања заједно вршили Душан Буквић и Пујо Ћенић, и потврђује да су нађени само скелети, односно да у гробу није било предмета; к. п. 1618/2, 1618/3, 1619/2, 1620, 1621/3, 1621/4 и 7356 (део) К.О. Чајетина.

69. Двориште Библиотеке Љубиша Р. Ћенић, У дворишту библиотеке у Чајетини налазе се два римска споменика од кречњака од којих је један вотивна ара димензија: 117x50 (58) x 39 цм, а други фрагмент надгробног споменика димензије: 60x51x48. Порекло оба споменика је непознато али се претпоставља да надгробни споменик потиче из клесарске радионице у данашњем селу Кремна, а да је вотивни споменик пренет из неког од оближњих села, могуће Мачката, Биоске или Мокре горе. Датовани су у шири хронолошки распон од друге половине II века до краја III века; координате: 43°45'01"N 19°42'54"E.

*напомена Љубомир Ж. Мићић у монографији Златибор – антропогеографска испитивања, наводи да у Чајетини (тада са околним засеоцима, данас посебне катастарске општине) постоји Турско гробље код Чумичћа Кућа. Ближа локација се није могла утврдити без детаљне проспекције.

Шљивовица

70. Градина, локалитет се налази у сред села на истоименом доминантном узвишењу. На врху брда су урушени бедеми праисторијског утврђења грађеног у сухозиду. Око развалина утврђења се често налазе уломци керамичких посуда (информатор Драгослав Станић рођ. 1960. из Шљивовице); координате: 43°48'15"N 19°39'40"E.

71. Старо Шљивовичко Гробље, на савременом сеоском гробљу се налази римски ципус, секундарно употребљен за надгробно обележје. Споменик се, међу осталим усадницима, истиче обликом и величином. На предњој страни, у горњој половини споменика, је скидањем околне камене масе изведен крст. На полеђини (некада чеоној страни споменика) је преко мањег правоугоног оквира натписног или рељефног поља у 19. веку уклесан текст на српском језику; к.п. 2987 К.О. Шљивовица.

Објекти народног градитељства

Непокретна културна добра

1. Сирогојно, Музеј Старо село, к.п. 1217, 1216/3, 1216/5, 1218/1, 1218/2 К.О. Сирогојно; заштићена околина непокретног културног добра на к.п. 1217, 1216/3, 1216/2, 1216/1, 1216/5, 1218/1, 1218/2 и 1215 КО Сирогојно у површини од 4,02 ha. Друга зона: 1212/1, 1212/2, 1212/3, 1213, 1214, 1219/1, 1219/2, 1219/3, 1219/4, 1219/5, 1219/6, 1219/7, 1220/1, 1221, 1222, 1223/1, 1223/2, 1224/1, 1224/2, 1224/3, 1225, 1226/1, 1226/2, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231/1, 1231/2, 1231/3, 1232/1, 1232/2, 1233, 1234, 1235/1, 1235/2, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241/1, 1241/2, 1242, 1243, 1246, 1247/1, 1247/2, 1247/3, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254/1, 1254/2, 1254/3, 1255/1, 1255/2, 1255/3, 1256/1, 1256/2, 2207/1, 2207/2, 2208, 2209/1, 2209/2, 2210/1, 2210/2, 2210/3, 2211, 2212, 2213/1, 2213/2, 2214/1, 2214/2, 2214/3, 2029, 2030, 2031, 2032/1, 2032/2, 2032/3, 2032/4, 2032/5, 2032/6, 2032/7, 2032/8, 2032/9, 2032/10, 2032/11, 2032/12, 2033/1, 2033/2, 2033/3, 2033/4, 2033/5, 2033/6, 2033/7, 2033/8 КО Сирогојно

(Одлука о проглашавању непокретног културног добра комплекса Старо село у Сирогојну и стављању под заштиту природног простора око наведеног споменика културе број 06-81/85 од 27. новембра 1985. године донета од стране Скупштине општине Чајетина; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја црква Светог Петра и Павла је у оквиру Комплекса Старо село утврђена за непокретно културно добро-споменик културе од изузетног значаја (Службени гласник СРС, бр. 28/83))

2. Гостиље, родна кућа Димитрија Туцовића, к.п. 3941/2 К.О. Гостиље (Решење о стављању под заштиту државе куће у селу Гостиље број 142/50 од марта 1950. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја родна кућа Димитрија Туцовића у Гостиљу утврђена је за непокретно културно добро – споменик културе од изузетног значаја (Службени гласник СРС, бр. 14/79))

3. Доња Јабланица, црква брвнара, к.п. 2417 К.О. Јабланица
Црква брвнара у селу Доња Јабланица (категорисана са старим гробљем и собрашицама)
(Решење о стављању под заштиту државе цркве брвнаре у селу Доња Јабланица број 2272/48 од 22. децембра 1948. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС; Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја црква са старим гробљем и собрашицама у Доњој Јабланици утврђују се за непокретно културно добро – споменик културе од великог значаја (Службени гласник СРС, бр. 14/79))

4. Доброселица, црква брвнара, к.п. 3820 К.О. Доброселица
(Решење о стављању под заштиту државе Цркве брвнаре у селу Доброселица број 2273/48 од 22. децембра 1948. године донето од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС)

5. Трнава, родна кућа н.х. Саве Јовановића Сирогојна, к.п. 593 К.О. Трнава
(Одлука о проглашењу родне куће народног хероја Саве Јовановића Сирогојна у
Трнави за културно добро – споменик културе број 06-65/82-02 од 10. новембра
1982. године донета од стране Скупштине општине Чајетина)

Добра која уживају претходну заштиту

6. Јабланица, колибе на Брезовцу, к.п. 2069, 2072/1, 2074/1, 650, 653 К. О. Јабланица, N: 4838321 E: 7381627; N: 4838325 E: 7381671; N: 4838222 E: 7381668; N: 4838621 E: 7381627; N: 4838748 E: 7381627

Сточарски станови – колибе су сведочанство традиционалног начина бављења сточарством и као такви имају изузетне споменичке вредности. Напуштањем традиционалног начина привређивања престала је потреба за одржавањем постојећих и изградњом нових колиба, због чега је неопходно сачувати малобројне очуване комплексе са колибама.

7. Колибе на Царевом пољу, к.п. 2585 и 821 К.О. Доброселица, N: 4833982 E: 7399140; N: 4834437 E: 7398454

8. Колибе испод Чиготе, к.п. 6400 К.О. Љубиш, N: 4835570 E: 7398570

9. Дренова, воденица и ваљарица Милуна Браловића, к.п. 1226 К. О. Дренова (поред к.п. 924 К.О. Дренова), N: 4834058 E: 7408520

Сведочанства традиционалног привређивања и прераде производа су и воденице и ваљарице, због чега поседују изузетне споменичке вредности. Воденице су на простору општине Чајетина сачуване на више локација, мада су у већини у јако лошем стању. Ваљарица Милуна Браловића је једина очувана на подручју Златибора.

10. Сирогојно, воденица Стаматовића, к.п. 21 и 26 К.О. Сирогојно, N: 4841819 E: 7409764

11. Гостиље, воденица код базена, к.п. 1258 К.О. Гостиље, N: 4834999 E: 7405672

12. Рожанство, кућа Видоја Мићића, к.п. 1586 К.О. Рожанство, N: 4841776 E: 7406172

Најстарија сачувана кућа на територији општине Чајетина, изграђена 1876, налази се у домаћинству Видоја Мићића. Кућа је технички снимљена и постоји документација која се може користити за њену реконструкцију. Тренутно се зграда користи за смештај непотребних ствари и у лошем је стању.

13. Рожанство, кућа Пера Мићића, к.п. 1560 К.О. Рожанство, N: 4841844 E: 7406206

Нешто млађа кућа од претходне, али такође изузетних споменичких вредности, саграђена је 1899. године. Кућа је у веома лошем стању, појавила су се велика оштећења кровног покривача, која ће, уколико се не санирају, брзо довести до пропадања и њеног урушавања.

14. Голово, кућа и зграда Луке и Гвоздена Жиловића, к.п. 5928 К.О. Чајетина, N: 4842908 E: 7402369; N: 4842942 E: 7402369

Изузетно очувано и уређено домаћинство које се може без икаквих интервенција укључити у туристичку понуду. Саставни део окућнице чини кућа из 1870. године, делимично прерађена јер се у њој живи, али захваљујући томе и сачувана од пропадања. Уз кућу је изграђена и зграда – вајат за боравак младог ожењеног члана породице, који је очувао своју стамбену функцију и у њему се интензивно борави током летњих месеци.

15. Колибе у Гају, к.п. 6866 К.О. Чајетина, N: 4840661 E: 7396704

16. Семегњево, колибе Пишчевске, 3472/2, 3472/3, 3491, 3492, 3487, 3488, 3483, 3482, 3480 К.О. Семегњево, N: 4843498 E: 7386271; N: 4843523 E: 7386204; N: 4843560 E: 7386267; N: 4843502 E: 7386304; N: 4843539 E: 7386310; N: 4843532 E: 7386344; N: 4843675 E: 7386320; N: 4843694 E: 7386312; N: 4843732 E: 7386350

17. Семегњево, домаћинство Зорана Милинковића, к.п. 3690 К.О. Семегњево, N: 4843654 E: 7388072

Очувано комплетно домаћинство – кућа са помоћним зградама са почетка XX века. Локација није много далеко од железничке станице и може се учинити приступачном за туристичке посете.

18. Трипкова, кућа Младена Вермезовића, к.п. 1350 К.О. Трипкова, N: 4853589 E: 7396143

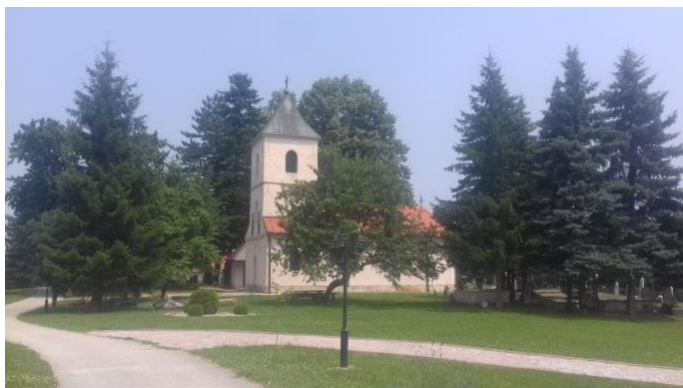
Очувана традиционална кућа са почетка XX века, полубрвнара, са собом од ћерпича. Кровни покривач је шиндра, над којом се издиже дрвени капић.

Цркве

Утврђено непокретно културно добро – споменик културе

Црква Св. Петра и Павла у Сирогојну (КП 1217) N: 4837813 E: 409784

Црква је изграђена је 1764. године залагањем протојереја Георгија Смиљанића из Љубиша, родоначелника чувене свештеничке лозе Смиљанића, уз помоћ и прилоге парохијана. Исте године настао је и иконостас, дело Симеона Лазовића из Бијелог Поља, његов први до сада познати и потписани рад. Зограф је оставио свој потпис и годину 1764. на јужном крилу царских двери, уз представу Богородице из Благовести. Иконостас је настао у две, временски одељене фазе рада. Прва скупина икона дође зоне, урађена је, како се претпоставља за освећење новоподигнуте цркве 1764. године, а затим, после паузе од неколико година, током осме деценије насликане су и остале иконе горњих зона, чиме је уобличена целина Лазовићевог иконостаса.

Црква Светих апостола Петра и Павла у Сирогојну у основи је једнобродна подужна грађевина, без куполе, са олтарском апсидом изнутра полукружном, а споља петостраном. Црква је засведена подужно постављеним полуобличастим сводом, а олтарска апсида полукалотом. Олтарски простор је осветљен једним прозорским отвором. Црква је зидана од природно ломљеног или притесаног каменау кречном малтеру, док је обрада зидова у унутрашњости, као и обликовање архитектонских декоративних елемената, отвора и углова, изведено правилним тесаницима сиге.

На западној страни, уместо првобитног дрвеног трема, крајем 19. века призидан је масивни звоник, без украса, изграђен од нешто крупнијег, обрађеног камена слаганог у редове, који у основи формира правоугаону просторију и није потпуно одвојена од наоса, јер је приликом доградње звоника западни зид цркве у средишњем делу уклоњен, а некадашњи улаз знатно проширен. На западној страни звоника, у висини првог спрата, издубљене су у малтеру две плитке, лучо засведене нише у којима су постављене сликане представе патрона храма апостола Петра и Павла.

Добра која уживају претходну заштиту

Црква Светог пророка Илије у Мачкату (КП 753/1) N: 4849613 E: 401909

Црква је једнобродна грађевина са полукружом апсидом на источној страни. Засведена је полуобличатим сводом, а покривена двоводним кровом. Приликом обнове 1934. године, дограђен је звоник на западној страни цркве, чиме је измењен њен првобитни изглед. Звоник је у доњем делу затворен и нешто је шири, док је у горњем делу отворен бифорама са све четири стране. На северној и јужној фасади постављени су дуги и уски лучно засведени прозори и бочна врата, са плитким пиластерима. Од првобитног инвентара сачуване су царске двери сликара Павла Чортановића с краја XIX века. Остатак високог иконостаса је с краја 19. века, класицистичке композиције и обраде.

У цркви се чува и престопа икона Исуса Христа, коју је сликар Алексије Лазовић урадио за цркву архистратига Гаврила у Стапарима, као и крст кујунџијске израде из 19. века, два чирака са потписом мајстора Панте из 1860. године, грчки антиминос, поклон сердара Јована Мићића, путир од сребра, прилог краљице Наталије цркви Светог Илије, икона са Свете Горе, коју је цркви поклонио Љубомир Ковачевић 1898. године и књига рођених у периоду од 1837. до 1850. године. У власништву цркве је и неколико посебних икона, пренетих из старе цркве брвнаре у Церову (1810-1860): Свети Сава, Стефан Првовенчани, Богородица са Христом, Исус Христ, Свети Великомученик Георгије (на којој је ктиторски запис из 1809. године) и Арханђел Михаило.

Црква у Чајетини (КП 48) N: 4844939 E: 396659

Изградња цркве посвећене Сабору Светог Арханђела Гаврила у Чајетини започета је 1886. године на имању, које је унук рујанског војводе сердара Јована Мићића поклонио за изградњу цркве и школе. Угравирана 1890. година на левој и десној певници и сачувани документ, из исте године.

Црква је једнобродна грађевина, са полукружном апсидом на источној страни, наосом и певничким параклисом. Свод је изнутра бачваст. На западној страни цркве 1963. године дозидан је звоник са прозорима у горњем делу. Исте године поправљен је и кров цркве, скинуто је кубе, а преко шиндре постављен цреп.

У цркви се до августа 2020. године налазио вредан иконостас чувеног сликара Јарослава Кратине израђен педесетих година прошлог века. Одлуком старешине цркве тај иконостас је уклоњен без сагласности Завода за заштиту споменика културе Краљево и непознато је где се он налази.

Црква у Шљивовици (КП 1691) N: 4852346 E: 392556

Црква је изграђена 1938. године према пројекту чувеног архитекте Момира Корунковића а на иницијативу епископа жичког Николаја Велимировића. Облик и типологија храма има директне везе са охридским градитељским наслеђем и мањим црквама тог краја где је Николај дуго био епископ, па је тај утицај пренео на подручје Жичке епархије. Црква је грађевина централне основе уписаног грчког крста у тлоцрту квадратног облика. Између кракова наоса и бочних певница простор је у функцији галерије. Изнад пресека кракова уздиже се купола на кубном постољу и осмостраним тамбуром са полусферним сводом калоте. На источној страни црква се завршава малом апсидом нижом од висине зида. Западна фасада цркве је са три аркаде отворена ка порти а изнад централног дела наоса

Црква је Зидана каменом и опеком с тим да је камен коришћен за темељ и сокл у доњем делу а опеком су обликовани горњи делови зидова и сводови. Иконостас је дело уметничке вредности познатог иконописца Јарослава Кратине, класичне композиције израђен 1955. године

Црква у Љубишу (КП 1775) N: 4830699 E: 405645

Црква је изграђена 1924. године као једнобродна грађевина са тространом олтарском апсидом на западној страни, бочним певницама исте висине као и главни брод. На тај начин сви заједно формирају крстобразну основу. На месту укрштања певница и главног брода уздиже се ниско кубно постоље са високим осмостраним тамбуром и куполом. Тамбур је узан и на свакој од осам страна налази се по један висок прозор што унутрашњем простору цркве даје раскошно осветљење. Кровна конструкција главног брода је на две воде као и кровна конструкција бочних певница. Ипак, њихова слемена се не укрштају на средини јер се са све четири стране њих прекидају зидови четвоространог кубног постоља.

Архитектонска композиција је разиграна захваљујући константној смени облих форми, полукружних arkada, слепих розета на калканима и правих линија и оштрих углова које формирају кровне косине. Цркву одликује јасни геометријски облици са одличном пропорционалношћу између свих композиционих структура грађевине. Све одише складом и ритмичном игром контраста светла и сенке на фасадама артикулисаним великим и малим arkadaма зидног платна и сваког од прозора.

У унутрашњости цркве у изради је нов нетипичан иконостас са широким стубовима који деле царске двери од јужних и северних. На њима су постављене претоне иконе ранијег иконостаса за које није сигурно да ли могу бити са првобитног иконостаса. Претоне иконе делују као рад школованог сликара и имају препознатљив романтизирани стил и композицију која је у српском сакралном сликарству била уобичајена од последњих деценија 19. па све до тридесетих година прошлог века.

Школе

Основна школа у Мачкату (КП 769) N: 4849698 E: 401889

Школска зграда у Мачкату је изграђена далеке 1858. године указом кнеза Александра Карађорђевића. То је приземан објекат правоугаоне основе у облику слова П са кровном конструкцијом на четири воде. Сокл је израђен од квадера тесаног камена, зидови од опеке а кровна конструкција је покривена црепом. Школска зграда у Мачкату од подизања до данас није претрпела неке веће измене. На крову, изнад главног улаза, имала је велики звоник у коме је било смештено школско звоно. Између два рата, приликом једне веће поправке, оно је уклоњено, па је зграда доста изгубила на архитектонској вредности.

Основна школа у Кривој Реци (КП 802/3) N: 4847333 E: 403463

Школска зграда је изграђена 1938. године као објекат правоугаоне основе са тлоцртом у облику ћириличног слова Г. То је приземно здање са соклом од правилних квадера тесаног камена, зидана пуном опеком класичног формата и покривена кровном конструкцијом на четири воде. На фасади нема елемената фасадне декорације, али је у основном концепту зграда сачувала изворни изглед.

Виле

Утврђено непокретно културно добро – споменик културе

Вила „Југославија“ (КП 4552/32) N: 4843303 Е: 395820

Вила „Југославија“ је у естетском, градитељском и историјском смислу један од најрепрезентативнијих објеката на Златибору. Изграђена је тридесетих година прошлог века. Приметна је инспирација градитеља планинским типом виле са одсуством фасадне пластике. Примена дрвених греда испод кровног венца и око прозора једини је су украсни мотиви који истовремено имају и конструктивну функцију. Оно што је својствено овом објекту је потпуна градитељска функционалност која због тога овој згради нимало не одузима од њене естетске лепоте.

Због неправилне конфигурације терена тј. због косине на којој је објекат изграђен, утисак о висини и димензијама грађевине је разнолик. Гледано са источне стране, кућа делује ниже јер је та страна објекта реализована на вишем делу терена, па самим тим она делује ниже у односу на оне стране стране куће које се налазе на удубљеном делу терена. Осим тога на источној фасади као главној постоји приступно степениште и балкон који својом висином прикривају темељ зграде па је то један од додатних разлога који доприносе да главна фасада делује заправо још ниже него што то заправо јесте. Као сушта супротност источној фасади налази се јужна страна која је најдоминантнија.

Основа куће је правоугаона, са два мало истурена ризалита на северној и јужној страни фасаде. Једноставност основе је у супротности са сложеним четвороводним кровом који нема равне косе стране већ истурене калканске зидове поткровља, који самим тим кровну конструкцију чине сложенијом. Засечена слемена крова такође су у функцији визуелне разиграности облика. Као кровни покривач коришћен је бибер цреп. Сокл је висок и израђен ломљеним каменом. На његовим зидовима смештено је неколико полукружних прозорских отвора сутерена и један простран полукружни отвор врата. Сви они су оивичени радијално распоређеним комадима опеке обојеним црном бојом која је у складу са бојом дрвених елемената који доминирају на фасадама.

Зидови приземља и поткровља овог објекта су равни, са дрвеним гредама као јединим орнаменталним додатком. Прозори су типично модернистички издељени танким гредицама на мноштво правоугаоних поља а има их једнокрилних, двокрилних и трокрилних.

Добра која уживају претходну заштиту

Вила „Јавор“ (21. Мај) (КП 4553/2) N: 4843257 E: 395719

Вила „21. Мај“ је објекат сличан вили „Кирило Савић“. Једна поред друге, оне су изграђене у истом временском раздобљу и са неким малим, скоро незнатним разликама, представљају архитектонске „сестре близнакиње“. Вила „21. Мај“ је такође подигнута 1938. године и налази се у релативно добром стању.

Вила има особине планинске куће. Основа објекта је правоугаона са сутереном, приземљем и високим поткровљем, а покривена је сложенем четвороводном кровном конструкцијом која на једној од четири стране има два прочеља. Читав објекат је различитим грађевинским материјалима подељен на три целине, сутерен је зидан од ломљеног камена, високо приземље од опеке а спрат – поткровље од дрвених греда. Ова подела је истовремено и хроматски видљива јер је сутерен светло сиве боје камена, приземље је окречено у белу боју док је спрат израђен од греда и дасака премазан заштитном браон бојом.

Високи сокл је грађен ломљеним каменом који на спољним угловима куће прелази подеону границу између сутерена и високог приземља куће, па доприноси визуелној лепоти грађевине. Овај објекат је комбинација градитељске рационалности и рустичне примене племенитих градитељских елемената, опеке, камена и дрвета. Посматрајући ову вилу стиче се утисак да је пројектант био инспирисан одређеним декоративним решењима карактеристичним за архитектуру сецесије. То се пре свега може приметити по малом угаоном прозору смештеном између контрафора од ломљеног камена, каменим инкрустацијама на зидовима димњака, те целокупном слободом интерпретације која се види по примени неједначених камених блокова за допрозорнике и натпрозорнике. Треба истаћи и веома лепо изведене камене компартименте неједнаке величине који фланкирају полукружна улазна врата.

Зграда има два трема од којих је један пространа тераса наткривена потпуно неадекватном пластичном конструкцијом на гвозденим стубовима. Други улазни трем нема надстрешицу. Спратни део објекта је одвојен од приземља дрвеним гредама чији крајеви излазе из фасаде и лепо су обликовани на својим крајевима, подсећајући на мало издужене конзоле па представљају лепу орнаментално – функционалну солуцију. На њима се заснивају вертикалне дрвене греде које творе спратни део куће испод високих и стрмих страна крова који је покривен бибер црепом. Већина прозорских отвора на кући су двокрилни и имају дрвене жалужине.

Вила «Кирило Савић» је изграђена крајем четврте деценије двадесетог века као резиденцијални објекат планинског типа. Основа куће је правоугаона са сутереном, приземљем и високим поткровљем, а покривена је сложеном четвороводном кровном конструкцијом која на једној од четири стране има два прочеља. Читав објекат је различитим грађевинским материјалима подељен на три целине, сутерен је зидан од ломљеног камена, високо приземље од опеке а спрат – поткровље од дрвених греда.

Високи сокл је озидан од ломљеног камена који на спољним угловима куће превазилази подеону границу између сутерена и високог приземља куће,. Овај објекат је комбинација градитељске рационалности и рустичне примене природних материјала. Посматрајући ову вилу стиче се утисак да је пројектант био инспирисан одређеним декоративним решењима карактеристичним за архитектуру сецесије. То се пре свега може приметити по малом угаоном прозору смештеном између контрафора од ломљеног камена, каменим инкрустацијама на зидовима димњака, те целокупном слободом интерпретације која се види по примени неуједначених камених блокова за допрозорнике и натпрозорнике. Треба истаћи и веома лепо изведене камене компарimente неједнаке величине који фланкирају полукружна улазна врата. Овај објекат је успела комбинација естетике и функционалности, традиционалног рустичног градитељства са елементима одређених архитектонских стилова. Истиче се својом разуђеношћу структура које упркос томе доприносе компактности целине. Изузетан осећај за меру у примењеној декорацији је једна од најбољих особина ове изузетне грађевине.

Вила „21.мај“ (бр.2) (КП 4553/3) N: 4843200 E: 395713

Репрезентативно здање изузетних естетских и стилских карактеристика планинског типа куће. Масивно грађен објекат од крупних квадера ломљеног камена, опеке и бибер црепа. Основа је правоугаона и разуђена са стрмим кровом и применом борових греда у естетском артикулисању фасаде. Ове греде имају и статичко-конструктивну улогу а знаљачким третманом истих допринеле су и естетском улепшању објекта као конзоле испод прозора и поткровља које је у целости обрађено у дрвеној грађи.

Тренутно стање објекта је лоше јер је запуштен, врата су поломљена и трагови вандализма су приметни у ентеријеру.

Вила „Тара“ (КП 4522/9) N: 4843350 E: 395858

Вила «Тара» је изграђена тридесетих година прошлог века али је веома ремоделована током шездесетих година. Спрат и високо приземље нису постојали на оригиналној грађевини, док је дрвено поткровље идентично првобитном пројекту, а за његову изградњу поново су коришћене исте греде и даске. После другог светског рата била је у власништву Александра Ранковића, министра унутрашњих послова ФНР Југославије.

Основа је скоро квадратна а објекат има наглашену вертикалност због веома високог двоводног крова покривеног фалцованим црепом. У погледу стила може се рећи да је ово кућа са елементима бондрука који је уочљив на поткровљу и на кровној конструкцији, док сутерен и високо приземље имају оплату од ломљеног камена, који је распоређен у правилним квадерима на сутерену, док је на високом приземљу он слаган каменовима неједнаке величине. На сутерену се налази широк полукружни улаз који је такође накнадно отворен. Спрат куће је озидан опеком и он има веома лепе и неуједначене камене инкрустације на зидовима од цигле, који разбијају монотонију равне површине и анимирају фасаду стварајући контрасте светла и сенке. Угаони балкон овог спратног дела куће истог је облика и димензија као и улазни трем приземља изнад којег се налази. Два полукружна лучна отвора, по један на свакој страни балкона додатно доприносе лепом и складном визуелном утиску.

Најаутентичније и највише у складу са амбијенталним окружењем, јесте високо дрвено поткровље, засновано на хоризонталним гредама које одвајају спрат од поткровља. Крајеви ових греда избијају из зидова у виду конзола. Декоративно су обрађени задржавајући истовремену своју потпорну функцију као носачи крова који са истим ствара стреху. Комбинација хоризонталних и вертикалних дасака које чине калкански зид заправо су један декоративан ресурс. Ови забатни зидови на обе стране куће имају истоветан распоред дрвених балкона и двоводних надстрешница изнад врата балкона.

Цео објекат делује пропорционално и компактно са наглашеном вертикалном тенденцијом. Његово опште стање је веома добро и због својих архитектонских, амбијенталних и историјских разлога требало би ову вилу прогласити за споменик културе.

Вила „Чигота“ (КП 4571/2) N: 4842080 E: 395279

Вила „Чигота“ је подигнута 1927. године и по својим димензијама представља један од највећих објеката стамбено – угоститељске намене подигнут између два светска рата. Њен изглед је данас доста измењен због бројних грађевинских интервенција којима је била подвргнута и лошег стања у којем се налази. У погледу стила ова зграда нема посебних особености, доста је оронула па се једва препознају

неки украсни елементи на њеној фасади. Оно што је преостало указује на нека класицистичка орнаментална решења.

Основа објекта је неправиан правоугаоник а зграда има приземље и спрат са сложеном четвороводном кровном конструкцијом која је делимично покривена бибер црепом а делимично фалцованим црепом. У угаоном делу између главног брода зграде и бочног крила које гледа ка улици, уметнут је трем у приземљу чији је кров основа балкона на спрату. Овај балкон је „зазидан“ даскама које чине дрвену конструкцију па изгледа као сојеница. На местима је видљив широк подеони венац а око прозора плитко профилисане декорације у виду гирналди. Неколико прозора на згради је зазидано а они који су остали у функцији су двокрилни. Врата главног улаза имају веома лепу класицистичку резбарију са орнаменталном апликацијом од кованог гвожђа у духу сецесије.

Неопходно је извршити комплетне конзерваторско рестаураторске радове како би се вратио стари сјај једном од некада најрепрезентативнијих објеката на Златибору. Сви радови морају бизти изведени према условима надлежне установе заштите.

Вила „Хидроградња“ (КП 4565) N: 4841953 E: 395406

Вила „Хидроградња“ је изграђена у периоду између два светска рата и скоро у потпуности је задржала свој оригиналан изглед. То је кућа са подрумом, приземљем и поткровљем. Карактерише је сложена структура два бочна крила под углом од деведесет степени, који се наслањају на средишњи труп куће под оштрим углом. Објекат се заснива на високом соклу од ломљеног камена који је такође основа полукружног балкона смештеног између бочних крила испред куће. Свако од три тела овог објекта има засебну двоводну кровну конструкцију покривену фалцованим црепом. Овај објекат не припада ниједном класичном стилском правцу а по изгледу својих, негде шпицастих а негде зарубљених кровова, најближи је планинском типу куће.

Зидови су у потпуности равни, без присуства декоративне пластике. Једноставни двокрилни прозори имају дрвене жалузине. Балкони приземља су наткривени неадекватним пластичним кровом који није оригиналан. Цео објекат није у лошем стању али би било пожељно реновирати фасаду, уклонити пластичан кров балкона и рестаурирати неке детаље као што су димњаци, жалузине и ободне дрвене греде крова.

Вила „Јевтовић“ (КП 4571/39) N: 4841946 E: 395211

Вила „Јевтовић“ је подигнута непосредно пред почетак Другог светског рата и представља један од најбоље очуваних објеката из тог времена који је задржао свој првобитни изглед. Стилски припада комбинацији планинског типа куће брвнаре са модерном структуром објекта резиденцијалног типа с половине прошлог века. Одликује се својом вертикалношћу која је додатно наглашена када се посматра са приступне падине. Изражена је примена дрвета које поред функционалног има и декоративни карактер.

Објекат је правоугаоне основе са подрумом, приземљем и спратом. Има три целине јасно диференциране са три различите висине. Највиши и највећи део објекта је једноставне структуре са приземљем, спратом и двоводним кровом. На њега се наслања нешто нижи део са четвороводном конструкцијом испред које је смештен спратни дрвени додатак двоводног крова, који заједно са главном фасадом највишег дела куће ствара угаони простор на којем је смештен улазни трем са приступним степеништем. Све три аутономне целине које су одлично повезане у јединствену и складну структуру, засноване су на соклу који описује правоугаону основу објекта.

На кровној стрехи која оивичава калканске зидове, уметнуте су укрштене дрвене греде које ублажавају ригидан изглед највишег дела куће. Веома хармоничан хроматски однос између беле боје фасаде и браон боје дрвених додатака посебно је усклађен затвореним дрвеним тремом.

Вила „Јеље“ (КП 4562) N: 4842023 E: 395449

Вила „Јеље“ је изграђена двадесетих година прошлог века и некада је представљала резидентивни објекат Златибора. Истиче се сложеност основе и крова, а касније преправке веома су нарушиле првобитни изглед. Објекат се састоји од приземља и поткровља, а сокл је израђен од неправилних камених тесаника. У погледу стила овај објекат карактеришу одређени необарокни елементи видљиви пре свега на мансардном завесастом типу крова. На основу данашњег изгледа може се констатовати да на фасадама осим профилисаних правоугаоних површина између прозора, нема других декоративних апликација. Обзиром на касније грађевинске интервенције и многе године пропадања, тешко је закључити да ли је вила „Јеље“ поседовала још неке украсне елементе. Данас се налази у веома лошем стању и неопходно је извршити комплетну рестаурацију овог здања према условима надлежне установе заштите.

Шопаловића кућа у Мачкату (КП 746/1) N: 4849497 E: 401769

Шопаловића кућа је најрепрезентативнија грађевина стамбеног типа у Мачкату подигнута за резервног пешадијског потпуковника Ратка Шопаловића, хероја Балканских и Првог светског рата одликованог највишим војним заслугама.

Изградња споменика културе започета је 1926. године а завршена је 1935. године средствима зарађеним од пословања војне кантине у Панчеву а потом у Сарајеву, којих је Ратко Шопаловића био начелник од новембра 1921. године до 1939. године. Кућа је слободностојећа грађевина правоугаоне основе са три етаже и кровом на четири воде. Зидана је правилним каменим тесаницама, опеком и бетоном а кров је покривен поцинкованим лимом. Камене тесанике су обрађивали имотски мајстори, вешти клесари а њихово умеће видљиво је и данас по квалитетном обликовању сваког тесаника и њиховом слогу. На крову се налазе три лантерне, централна и највећа која је четворостране основе и две бочне које су шестостране. На свакој страни ових лантерни налази се по један мањи прозор. Лантерне су на врху завршавају малим крововима такође покривеним лимом. Сведен изглед овог робусног каменог здања без стилских примеса естетски оплемењује присуство два дуга балкона са балустрадним оградама и стилизованим каменим посудама за цвеће на спратној огради испред главне фасаде.

Кућа Ратка Шопаловића је репрезентативан пример стамбене архитектуре првих деценија XX века и место значајних историјских догађаја. Због архитектонских, историјских и амбијенталних вредности значајно је остварење у споменичком наслеђу Србије и налази се у поступку утврђивања за НКД – споменик културе.

Просторно-амбијенталне целине под претходном заштитом

1. Рибница (КП 1454/1, 1454/2, 1455, 1473/3, 1456/1, 1456/2, 1458/1, 1458/11, 1458/12)

Координате: Хотел продавница N: 4837171 E: 390752; Пекара N: 4837132 E: 390769; Шумарска кућа N: 4837110 E: 390828; спомен чесма N: 4837090 E: 390819.

Целину чине три објекта бившег хотела и продавнице, старе пекаре, шумарске куће и спомен чесме. Шумарска кућа је изграђена вероватно средином прошлог века. Сада је напуштена и потребна јој је обнова. То је спратни објекат правоугаоне основе грађен од традиционалних материјала - набој трске, греда, блата. Кровна конструкција је на четири воде, композиција структуре је једноставна и симетрична. Зграда је покривена црепом.

Стара пекара је изграђена крајем двадесетих година прошлог века., То је спратно здање правоугаоне основе са кровом на четири воде. Сокл је зидан од правилно тесаних камених квадера спратни зидови су грађени класичном опеком. Кров је покривен црепом.

2. Стубло (КП 4533/2, 4541, 4622, 4624) Координате: Задружни дом N: 4831440 E: 391856; Кућа преко пута N: 4831402 E:391869;

Целину чини зграда задружног дома, продавнице и спомен чесме. Објекти су изграђени највероватније у преиоду тридесетих година прошлог века или непосредно по завршетку Другог светског рата. Око ових зграда формиран је центар села и оне су имале привредну али и друштвену намену. Осим задруге ту је ила и продавница, дом, зграда школе. У погледу архитектуре представљају објекте традиционалне израде од природних материјала камена, опеке, дрвета и црепа.

3. Целина у селу Доброселица (КП 3781/2, 3792/1, 3792/2, 3793, 3794, 3795/1, 3795/2, 3797 3819, 3820); Координате: Цркв брвнара N: 4830044 E: 395473;
Стара школа N: 4830102 E: 395433; Нова зграда школе N: 4830094 E: 395377,
Продавница N: 4830086 E: 395419.

4. Целина у селу Трипкова (КП 2097/5, 2123/2, 2124, 2119, 2125/2, 1871/4, 1871/5, 1871/6, 1868/1)

Координате: Сеоски дом N: 4851714 E: 397846; Школа N: 4851707 E: 397793;

Целину чине зграда бивше основне школе, зграда задруге, црква на гробљу и зграда, месне заједнице – продавнице.

Сви објекти су изграђени после Другог светског рата према типским пројектима зграда јавне намене у сеоским срединама. Школска зграда је нарепрезентативнија са тлоцртом у облику слова Т. То је приземно здање знатних димензија са кровном конструкцијом на четири воде.

Зграда задружног дома је симетричан објекат правоугаоне основе у облику слова Г са кровом на четири воде.

Зграда продавнице је објекат правоугаоне основе са двоводним кровом и засеченим кровним слемом на калканском зиду или забату.

Меморијали ослободилачких ратова

1. Спомен чесма посвећена краљу Милану Обреновићу и ратницима два балканска и Првог светског рата у Чајетини

Спомен чесма која се налази у центру Чајетине најпре је била посвећена краљу Милану Обреновићу и подигнута је у спомен на срећно спасење овог краља у Ивандањском атентату. Чесму је подигао народ златиборског среза августа 1900.

Након ратова које је Србија преживела током првих деценија XX века, чесма је 1925. обновљена у славу ратника који су своје животе положили у два балканска и Првом светском рату у време владавине краља Александра Карађорђевића. Последњи пут, чесма је обновљена 1984.

2. Спомен плоча погинулим у два балканска и Првом светском рату у Чајетини

У непосредној близини спомен чесме, на ободном зидићу од камена који се полукружно пружа око предметне чесме, на мермерном постољу постављена је 2009. мермерна спомен плоча правоугаоног облика од стране Удружења ратника. Посвећена је ратницима насеља Чајетина погинулих у ратовима од 1912 до 1918.

3. Споменик погинулим у отаџбинским ратовима деведесетих година XX века у Чајетини

У у непосредној близини зграде општинске управе, а преко пута Цркве Светог Архангела Гаврила, подигнуто је спомен обележје посвећено свим погинулим овог краја у отаџбинским ратовима деведесетих година XX века у Чајетини. Споменик су 2018. подигло Удружење ВРИ и Општина Чајетина.

4. Спомен бисте у парку у Чајетини I

У парку, десно од споменика посвећеним погинулим у отаџбинским ратовима деведесетих година XX века налазе се четири спомен бисте

Михајло Ђуповић, песник 1934-2004

Рујански сердар, Јован Мицић 1785-1844

Стаматовић Вељко 1927-1987

Горан Савић, 1973-2012, пилот мајор

5. Спомен бисте у парку у Чајетини II

У парку, лево од улаза у општинску зграду Чајетине налазе се спомен бисте погинулих у Другом светском рату.

Миливоје Јечменица 1919-1941.

Рађен Симовић, 1916-1942.

Добрило Петровић 1915-1942.

Александар Јовановић Отров
1923-1944.

6. Спомен бисте у дворишту Основне школе „Димитрије Туцовић“ у Чајетини

У дворишту основне школе „Димитрије Туцовић“ у Чајетини налазе се две спомен бисте, а са постамента на коме се налазе уклоњена су имена.

7. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у Чајетини

Десно од улазних врата у основну школу „Димитрије Туцовић“ у Чајетини, прислоњена уз зид, налази се мемерна спомен плоча, правоугаоног облика. На њој су исписана имена погинулих ученика ове школе током НОБ од 1941 до 1945. Спомен плоча је откривена 21 септембра 1978. од стране колектива школе.

8. Споменици посвећени Првом светском рату у порти цркве Светог Архангела Гаврила у Чајетини

У порти Цркве Светог Архангела Гаврила налазе се споменици-кенотафи посвећени погинулима далеко од својих кућа.

Иван Мандић, погинуо 1914.

Милосав Пашић, погинуо 1915.

Стеван Лазаревић погинуо 1914

нечитак натпис на споменику

9. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у Чајетини

У Улици Љубише Мићића Ждила на фасади објекта налази се спомен плоча подигнута у знак сећања на борце НОР који су стрељани на овом месту 1941. Спомен плоча је откривена 7 јула 1951. од стране Среског савеза земљорадничких задруга.

10. Спомен чесма краља Александра Обреновића на Златибору

Крајем XIX века, у посету Златибору, дошао је последњи српски краљ из династије Обреновић, Александар I Обреновић (1876–1903) и то се сматра преломним тренутком за развој туризма на овој планини. На сувату Обудовица, крај извора хладне воде Кулашевац 1893. године организован је свечани дочек и ручак за суверена. Председник чајетинске општине Петар Мићић је у име Златибораца одржао здравицу. У жељи да овај боравак нечим обележи, краљ Александар се обавезао да ће о свом трошку подићи чесму, па је у знак захвалности месту тада промењено име у „Краљева вода“. Након овог догађаја отпочела је изградња првих смештајних објеката и претварање ове планине у туристички центар Србије. Уз спомен чесму одржавале су се светковине и била је најчешћи мотив на златиборским разгледницама, тако да се са сигурношћу може рећи да је до данашњег дана задржала потпуну аутентичност у свом изгледу. Спомен-чесма краља Александра Обреновића на Златибору, подигнута је 1893. године уз шеталиште, крај језера, у подножју „Краљевих вода“. Правоугаоне је основе, грађена од фино тесаних камених квадера, а у горњем делу се завршава тимпаноном у духу класицистичке традиције. На чесми је уграђена квадратна плоча од црног мермера са натписом „Краљ Александар I 20 август 1893“. Изнад спомен плоче је аплициран крст мањих димензија. Са леве и десне стране чесме је зид од рустично обрађеног камена и по једна камена клупа док се са њене задње стране налази ограђени плато приближно квадратног облика. Плато је поплочан гранитним плочама и ограђен оградом од кованог гвожђа. Са задње стране прилази се са терена, док је са предње стране у односу на шеталиште уздигнут за 1,82 m. Утврђена је за НКД-споменик културе (Одлука Владе Републике Србије 05 број 633-7366/2019 од 25. јула 2019. године).

11. Споменик са спомен гробницом стрељаних рањеника на Златибору

Споменик са спомен-гробницом стрељаних рањеника на Златибору посвећен је партизанским рањеницима које је немачки окупатор стрељао на Златибору у јесен 1941. године након слома Ужичке републике. У знак сећања на тај трагичан догађај, на Шуматном брду, 1961. године откривена је спомен костурница у којој су смештени посмртни остаци стрељаних, као и остаци народног хероја Саве Јовановића Сирогојна и Александра Јовановића Отрова, погинулих у борбама код Ваљева маја 1944. године. У истој гробници почивају и остаци бораца страдалих 1944. године на Златибору. Аутор гробнице је архитекта Јованка Јефтановић. На том простору, североисточно од гробнице, подигнут је 1967. године споменик у виду обелиска од белог кречњака са рељефном представом људске фигуре, длана и сунца уклесаним у доњем делу, аутора вајара Ане Бешлић. Спомен гробница је квадратног облика, поплочана гранитним плочама браон боје. На гробници је надгробна плоча од црног гранита са текстом. Обелиск је висине 9,80 m, а његова основа има димензије 2,20 x 1,30 m, док се при врху шири. Са северозападне стране споменика уклесана је рељефна представа људске фигуре, длана и сунца са стиховима песника Васка Попе „Не дам ово сунце у очима, Не дам ово хлеба на длану”. На југозападној страни налази се правоугаона спомен плоча са текстом. Са врха, са предње и задње стране стране, спуштају се четири краћа уклесана на зубљена усека. Простор око споменика састоји се од два платоа: вишег и нижег, који су поплочани црним гранитним плочама неправилног облика. Ка дну Шуматног брда силази се уређеном стазом од бехатон плоча. Утврђена је за НКД-споменик културе (Одлука Владе Републике Србије 05 број 633- 3744/2019 од 18. априла 2019. године)

12. Споменик народним посланицима Мијаилу Јевремовићу и Паји Поповићу

У непосредној близини чесме краља Александра I Обреновића налази се кенотаф подигнут у славу Мијаила Јевремовића и Паје Јовановића. Они су 1898. изабрани за народне посланике златиборског среза и њиховом заслугом од среза је добијен суват Обудовица у замену за Криву Брезу. Паја Поповић је био из Негбине док је у власништву Мијаила Јевремовића била суват Палисад на коме ће се између два светска рата изградити једно од најлепших туристичких насеља на Златибору. Од наследника Јована Мићића, Мијаило је 1905. купио имање и на његовом најлепшем делу подигао породичну кућу, мали дрвени ресторан и неколико брвнара. Кенотаф је подигнут 1924. поставље је двостепени бетонски постамент. Он је од мермера, правоугаоног облика и у горњем делу лучно засведен. На кенотафу се налазе две фотографије добротвора у овалном медаљону, а натпис гласи: "Својим добротворима Мијаилу Јевремовићу и Паји Поповићу бившим народним посланицима који својим заузимањем и трудом створише данашњу имовину окружену на мирисном Златибору Благодарни народ округа ужичког 1924 год."

13. Споменик армијском ђенералу Кости Смиљанићу

У непосредној близини вештачког језера на Златибору подигнут је споменик армијском ђенералу Кости Смиљанићу (1868-1944). Рођен је у селу Љубиш, где по завршеној основној школи одлази из родног села и започиње успон који ће завршити у чину армијског ђенерала. Завршио је Војну академију и учесник је два балканска и Првог светског рата. Учествовао је у свим биткама од Цера, преко Колубаре, као и у повлачењу српске војске преко Албаније. Командовао је током операције освајања Кајмакчаланског масива. Носилац је бројних војних одликовања. Са почетком Другог светског рата одведен је у кућни притвор где је и преминуо априла 1944.

14. Споменик Миладина Пећинара на Златибору

Миладин Пећинара (1893-1973) био је инжењер грађевинарства, професор универзитета и академик САНУ. Учесник је Првог светског рата као један од 1300 каплара Скопске ђачке чете. По завршетку рата и студија стекао је звање грађевинског инжењера. Определио се за хидротехнику и пројектант је великог броја пројеката из ове области. Био је члан САНУ. Носилац је „Албанске споменице“ и великог броја ордена, награда и признања.

15. Спомен плоча на „Вили Југославија“

На предњој фасади „Виле Југославија“ налази се спомен плоча од црног мермера на којој се налазе подаци о боравку Јосипа Броза Тита са Врховним штабом НОВ и ПОЈ у овом објекту. Спомен плоча је откривена 7 јула 1951. од стране Савеза Бораца Н.О. Рата Среза Златиборског.

16. Споменик на посвећен Другом светском рату на Златибору

Последње борбе за ослобођење златиборског краја од бугарских окупационих јединица вођене су на Палисаду и широј околини између 24. и 27. августа 1944. године. Спомен обележја у знак сећања на те борбе за ослобођење подигао је Савез бораца општине Чајетина.

17. Спомен обележје посвећено погинулима током злочиначке агресије НАТО пакта на Србију 1999.

У знак сећања на погинуле током злочиначке агресије НАТО пакта на Србију 1999. на Торнику је 2018. подигнуто спомен обележје као трајно сведочанство на страдале: Савић Миланка, Радоја Марјановића и Урошевић Неђа.

18. Спомен чесма у селу Рибница

У центру села Рибница налази се спомен чесма коју је у знак сећања на своје родитеље Јеврема и Јефимију Туцовић подигао њихов син Владимир 1929.

19. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у селу Рибница

Поред некадашње пекаре у селу Рибница, бачена у траву, одложена потпуно неадекватно налази се спомен плоча посвећена погинулим у рату 1941-1944. који су се борили на територији општине јабланичке. Плоча је од белог мермера, правоугаоног облика, а откривена је од стране Савеза бораца НОБ-а Јабланица.

20. Спомен чесма посвећена балканским ратовима, Првом и Другом светском рату у селу Јабланица

У селу Јабланица, 1938. подигнута је спомен чесма посвећена успомени на јунаке пале у ратовима од 1912. до 1918. Чесма је обновљена 1970. од стране Савеза бораца и грађана овог места када су додате црне мермерне спомен плоче, правоугаоног облика на којима су исписана имена погинулих у балканским, Првом и Другом светском рату.

21. Споменик посвећен Другом светском рату у селу Јабланица

У непосредној близини Задружног дома налази се споменик посвећен Другом светском рату, односно борцима погинулим из овог села и у овом селу током борбе за слободу своје домовине. Споменик је подигнут 6. октобра 1957. На исти споменик, у његовом подножју, постављена је црна, мермерна спомен плоча у знак сећања на првоборца Космајског партизанског одреда Мишић Т.Милоша. Погинуо је 1942. у овом крају. Обележје је поставила породица Мишић.

22. Спомен плоча на згради Основне школе“Димитрије Туцовић“ у селу Јабланица

На фасади основне школе постављена је спомен плоча као трајно сведочанство на добротинство Жарка Радовића из Јабланице који је део свог приватног имања даривао за изградњу школске зграде. Спомен плоча је постављена 12. октобра 1938.

23. Споменици у порти Цркве брвнаре посвећеној Богородичином Покрову у Јабланици

У порти Цркве Богородичиног Покрова у Јабланици подигнут је споменик (кенотаф) Радосаву Токовићу из Јабланице који је погинуо 16. априла 1941. у Косовској Митровици. Лево од овог споменика, непознатој Мари споменик су подигли грађани Месне заједнице Јабланица, у знак сећања на Марину два сина страдала од Турака и у нади да ће се ослободити Марине клетве .

24. Споменик посвећен Првом светском рату у Јабланици

На историјском месту „Цигла“ у златиборском селу Јабланици подигнут је споменик посвећен српским јунацима који су пали на овом месту у првим биткама Великог рата 1914. године. На узвишењу „Цигла“, које мештани зову Бијела Глава, у златиборском селу Јабланица одиграла се једна од великих битака Првог светског рата у одбрани отаџбине од освајачке аустроугарске војске, на јужном делу Дринског фронта. Непосредно после битке на овом месту, војници-саборци су свом погинулом мајору бајонетима уклесали следећи камени белег: „Мајор Василије Луковић, погинуо 1914. године. Испунио своју дужност према Краљу и Отаџбини. Завидимо ти, и поздрављамо ти породицу...“. Након читавог једног века овај крајпуташ прерастао је у спомен-обележје, изграђено према идејном решењу вајара Владимира Митровића.

25. Споменик посвећен балканским ратовима, Првом светском рату у селу Стубло

У центру села Стубло налази се споменик који су потомци погинулих ратника у два балканска и Првом светском рату подигли у славу и вечно сећање на своје претке-див хероје. Споменик је од црног мермера, у горњем делу лучно засведен, са крстом на врху. Пописана су имена страдалих ратника. Споменик је подигнут 2018.

26. Спомен чесма посвећена балканским ратовима, Првом светском рату у селу Доброселица

У центру села Доброселица, у центру села 1938.подигнута је спомен чесма у знак трајног сећања на изгинуле ратнике у два балканска и Првом светском рату. Погинули су били из села Доброселица и Драглице. Њихова имена су убележена у спомен књизи Цркве Светог Илије.Чесму су подигли потомци погинулих из Доброселице. Њу су потом обновили потомци Секуле Симовића.

27. Споменик посвећен Јаворском рату, балканским ратовима и Првом светском рату у Доброселици

У непосредној близини Цркве Светог Илије, мештани Доброселице су подигли споменик од црног мемера, посвећен Јаворском рату (1876-1878) и при томе су исписана пет имена погинулих у овом рату у другој половини XIX века. Сва остала имена се односе на изгинуле у ратовима у првим деценијама XX века. Споменик је

подигнут 2018. а централно место заузима фотографија Драгутина Матића из Гадиног Хана, познатог као“Око соколово“.

28. Спомен плоча посвећена Другом светском рату на згради Задружног дома у Доброселици

На објекту Задружног дома, на његовој бочној фасади постављена је спомен плоча посвећена Другом светском рату. Посвећена је свим погинулим борцима и жртвама фашистичког терора од 1941. до 1945. са подручја МЗ Доброселица. Плоча је откривена 7. јула 1981. од стране ООСУБНОРА Чајетина и Удружења СУБНОР-а Доброселице.

29. Спомен плоча посвећена балканским ратовима и Првом светском рату у селу Љубиш

У наосу Цркве Светог Константина и Јелене у Љубишу постављена је спомен плоча посвећена у славу погинулих у балканским ратовима и Првом светском рату из села Љубиш. Спомен плоча је од белог мернера, у гоњем делу лучно засведена, а о свом трошку поставио је Лазар Глишић, трговац из Београда.

30. Споменик посвећен Другом светском рату у селу Љубиш

На Ливадицама, налази се споменик подигнут у знак сећања на погинуле борце против бугарских фашиста у новембру 1943. Споменик је подигнут 1961.

31. Спомен биста Саве Јовановића Сирогојна у Љубишу

У дворишту издвојеног одељења основне школе у Љубишу налази се спомен биста НХ Саве Јовановић Сирогојна (1926-1944)

32. Родна кућа Димитрија Туцовића у Гостиљу

У селу Гостиље родио се Димитрије Туцовић (1881 — 1914). Био је истакнути вођа и теоретичар социјалистичког покрета у Србији, оснивач Српске социјалдемократске партије, покретач и уредник Радничких новина и Борбе. Био је родом Златиборац, из села Гостиља. Погинуо је као командир 1. вода 1. чете 4. батаљона 1. пука Моравске дивизије првог позива 20. новембра 1914. године у борби против аустроугарске војске у Колубарској бици у Првом светском рату.

Родна кућа је направљена од дрвета, прекривена шиндром. Утврђена је за НКД-споменик културе (бр. Решења 143/50).

33. Спомен биста Димитрија Туцовића у Гостиљу

У дворишту родне куће Димитрија Туцовића подигнута је спомен биста у знак трајног сећања на овог истакнутог социјалисту друге половине XIX и прве половине XX века.

34. Спомен плоча на родној кући Димитрија Туцовића

На спољној, дрвеној фасади куће постављена је спомен плоча од белог мермера, квадратног облика. Натпис на њој гласи: „У овој кући је рођен 1881 год. Димитрије Туцовић истакнути раднички борац велики син наших народа“.

35. Споменик посвећен Првом светском рату у селу Трнава

Крај пута који од Гостиља води ка центру села Трнава, са леве стране пута, налази се споменик (кентотаф) посвећен погинулој браћи Драгомиру и Тикомиру Тошићу из овог села. Драгомир је умро у ропству 1916, а Тикомир погинуо 1915. Споменик су подигли ожалошћени родитељи да се имена њихових синова, као и њихова жртва не заборави.

36. Спомен плоча посвећена Другом светском рату на Задружном дому у селу Трнава

На Задружном дому у селу Трнава постављена је спомен плоча посвећена сећању на Саву Јовановића Сирогојна. Натпис на плочи од црног мермера, правоугаоног облика гласи: „У овом малом селу рођен је први пионир-народни херој Сава Јовановић „Сирогојно“ Један од најпознатијих бомбаша четворогодишњег народно-ослободилачког рата који је пао у пролеће 1944 године Савез бораца Народно ослободилачког рата Среза Златиборског 7-VII-1952 год.“

37. Родна кућа Саве Јовановића „Сирогојна „ у селу Трнава

Кућа народног хероја Саве Јовановића „Сирогојна“ првобитно је била саграђена у Гостиљу, где ју је крајем XIX века од Павла Митровића купила породица Јовановић и која ју је потом пренела у село Трнава на садашње место. У њој рођен народни херој

Сава Јовановић Сирогојно (1926–1944). За изузетну храброст показану са само седамнаест година, 1953. проглашен је за народног хероја. Утврђена је за НКД-споменик културе (бр.Решења 06-65/82-02)

38. Споменик посвећен Другом светском рату

На путу Трнава-Сирогојно, са леве стране пута, налази се споменик посвећен свим погинулим борцима народноослободилачког рата Среза Златиборског 1941-1945. Споменик је подигао Савез бораца Среза Златиборског. Споменик је обновљен 1984.

39. Спомен биста проте Милана Смиљанића у Сирогојну

Милан Смиљанић (1891-1979) је био протојереј-ставрофор СПЦ, учесник Балканских ратова, Првог и Другог светаког рата, као и друштвено-политички радник Народне Републике Србије. Био је министар пољопривреде у Влади НР Србије и председник Удружења православних свештеника Југославије. Умро је августа 1979. године у Сирогојну, где је и сахрањен 27. августа у породичној гробници у порти Цркве Светих апостола Петра и Павла. На његовој сахрани, посмртни говор је одржао Иван Стамболић, председник Извршног већа СР Србије, док је опело одржао Владика Стефан Жички.

40. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у Сирогојну

На фасади Задружног дома у Сирогојну, подигнута је спомен плоча у знак сећања на све погинуле у Другом светском рату од 1941 до 1945. Плочу од црног мермера, правоугаоног облика, подигао је Савез бораца НОР-а Сирогојна, Дренове, Жељина и Трнаве.

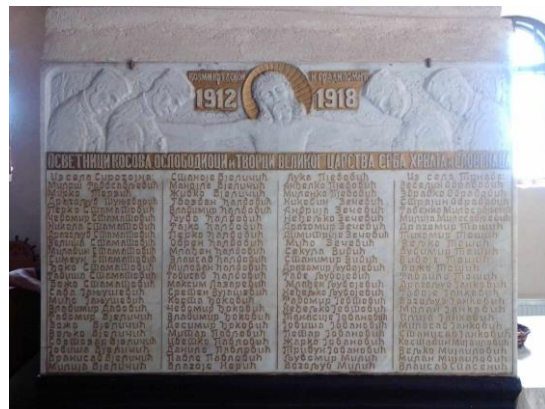
41. Спомен биста Саве Јовановић „Сирогојна“ у Сирогојну

У дворишту основне школе (обданишта) у Сирогојну налази се спомен биста подигнута у знак сећања на НХ Саву Јовановић „Сирогојна“.

42. Спомен плоче посвећене погинулим у балканским ратовима и Првом светском рату у Цркви Светих апостола Петра и Павла у Сирогојну

У Цркви Светих апостола Петра и Павла у Сирогојну налазе се спомен плоче посвећене погинулим ратницима у два балканска рата и у Великом рату. Прота Милан Смиљанић, као учесник ратова 1912-1918, заједно са својим оцем Драгомиром покренуо је иницијативу 1922. Да се у цркви на достојанствен начин ода заслужена пошта за жртва палим ратницима. Спомен обележје, односно , њихова израда била је поверена академском сликару и вајару Михајлу Миловановићу. Урађене су три спомен плоче са уписаним именима погинулих ратника, украшеним плитким рељефом у белом мермеру. На спомен плоча посвећеним настрадалим ратницима из Сирогојна, Трнаве и Жељина у горњем делу плоче у плитком рељефу дата је представа распетог Господа Исуса Христа, са нимбом и трновим венцем на глави. Очи су му затворене и он својим рукама прихвата и грли фигуре ратника представљених са његове леве и десне стране. Они му прилазе затворених очију, погнуте главе. На врху спомен плоче стоји натпис:УЗМИ КРСТ СВОЈ И ГРАДИ ПОМЕН, а потом натпис:ОСВЕТНИЦИ КОСОВА, ОСЛОБОДИОЦИ И ТВОРЦИ ВЕЛИКОГ ЦАРСТВА СРБА ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА. Трећа плоча је посвећена БЕСМРТНИМ ЈУНАЦИМА АЛИНОГ ПОТОКА.. У доњем делу плоче дата је са леве и десне стране представа ратника у плитком рељефу, а у горњем делу урезани су грб са круном. Потписан је по Драгомир М. Смиљанић због заслуга за постављање плоче. На Видовдан 1922. плоче су откривене, а пригодан говор одржали су др.Арчибалд Рајс и Михајло Миловановић.

43. Спомен чесма на путу Сирогојно-Рожанство

Са леве стране пута Сирогојно-Рожанство, 7. јула 1951. подигнута је спомен чесма у знак сећања на десетогодишњицу револуције, као и у славу на погинуле борце НОР-а од 1941. до 1945. Чесму је подигао Савез бораца НОР-а Сирогојна и Рожанства.

44. Спомен плоча на згради Месне заједнице у Рожанству

На фасади зграде поште у Рожанству 4. јула 1981. ООУР ПТТ САОБРАЋАЈА Т.УЖИЦЕ и СУБНОР Рожанство поставили су црну мермерну плочу, квадратног облика у знак сећања на Ратка Лазовића, радника поште кога су Немци стрељали 26. Децембра 1942. као симпатизера НОР-а.

45. Споменик погинулима у два балканска и Првом светском рату у Рожанству

Недалеко од објекта поште, у истом дворишту, налазе се два споменика (кенотафа) подигнута погинулим у два балканска и Првом светском рату. Први споменик је подигнут у славу Велимира Мићића погинулог 1912, а други у знак сећања на два брата Милуна и Драгојла Недовића. Милун је умро 1915. у Скадру, а Драгојле 1913. у борби за отаџбину.

46. Спомен плоча преживелим борцима за слободу Србије 1912-1918. у Рожанству

На фасади објекта у центру села у Рожанству, 28. јуна 2000. откривена је црна мермерна спомен плоча, правоугаоног облика са два уклесана крста, посвећена преживелим борцима за слободу Србије 1912-1918.

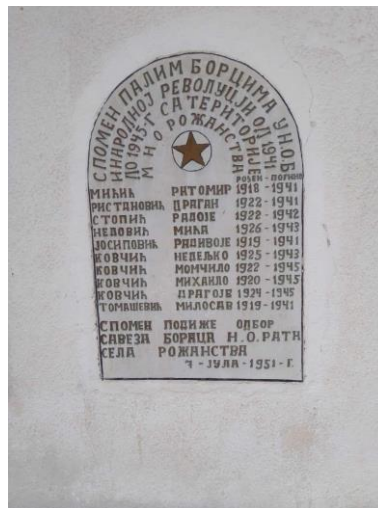
47. Спомен плоча посвећена погинулом у отаџбинским ратовима деведесетих година XX века

На фасади објекта у центру села откривена је спомен плоча од белог мермера као трајно сећање на мештанина села Љубишу Мићића, који је погинуо у борби за слободу српског народа 3.1.1992. Спомен плочу су подигли грађани села Рожанства 28. јуна 1994.

48. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у селу Рожанство

На фасади објекта у центру села откривена је спомен плоча посвећена палим борцима у НОБ-у и револуцији од 1941. до 1945 из села Рожанства. Спомен плоча је од белог мермера, у горњем делу лучно засведена. Подигао је Одбор Савеза бораца НОР-а Рожанство на Дан бораца 7. јула 1951.

49. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у селу Рожанство

На фасади објекта у центру села откривена је спомен плоча посвећена жртвама фашистичког терора погинулим током Другог светског рата од 1941. до 1945 из села Рожанства. Спомен плоча је од белог мермера, у горњем делу лучно засведена. Откривена је на Дан бораца 7. јула 1958. од стране Савеза бораца НОР-а.

50. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у селу Рожанство

На фасади објекта у центру села откривена је спомен плоча мирославу Мелајцу-Учи, једном од организатора устанка у овом крају. Плоча је откривена 7. јула 1967, на иницијативу Савеза бораца села Рожанства.

51. Спомен плоча посвећена балканским ратовима и Првом светском рату у Рожанству

На фасади објекта у центру села откривена је спомен плоча посвећена „рожанским великанима“ палим за слободу и уједињење у ратовима који су вођени од 1912-1918. У горњем делу плоче дата је са леве и десне стране представа ратника у плитком рељефу и урезан је грб са круном. На дну плоче, потписан је поп Драгомир М. Смиљанић, претпоставља се из разлога његовог заузимања при постављању овог меморијала. Израда била је поверена академском сликару и вајару Михајлу Миловановићу.

52. Спомен плоча посвећена Првом светском рату у селу Рожанство

На фасади објекта у центру села, постављена је спомен плоча чији натпис гласи: “Милинко војник 3 прекобројног пука браћа Ристановићи погинули у рату против Аустрије 1914. За подизање ове школе приложили су и помогли Подићи. Роса уд.Ристановића. браћа Јовиша. Антоније и родитељи и ћер Јелица и Јеленка за спомен изгинулих јунака. Написа Раде Топаловић.”

53. Спомен плоча посвећена Првом светском рату у селу Рожанство

На фасади објекта у центру села, постављена је спомен плоча чији натпис гласи: “Вељко Стопић војник 2 чете I бат. 3 прекобројног пука 30г.живео а погибе у рату с Аустријом 1915г. на Пожеревцу

Бранко Стопић војник 2 болничке чете умро далеко од своји мили и драги у Француској у свои 25г. 1916.

Спомен подиже им отац Веселин браћа Милинко Митар и Станоје“.

54. Спомен плоча посвећена Првом светском рату у селу Рожанство

На фасади објекта у центру села, постављена је спомен плоча чији натпис гласи: “Ову школу спомогаше... у спомен свог брата и сина брама Миливоје Ранко и Радослав и мајка Стака Драгољуб ради братовић из Рожанства војник 6 пука живе 21г. а умро 14 јануара 1915г. у Стублинама код Ваљева Бог да му душу прости

55. Споменик војнику Видоју Грујичићу у Алином Потоку

У непосредној близини школе у Алином Потоку налази се споменик (кенотаф) Видоја Грујичића који је као граничар погинуо у октобру 1931. код Криве Паланке.

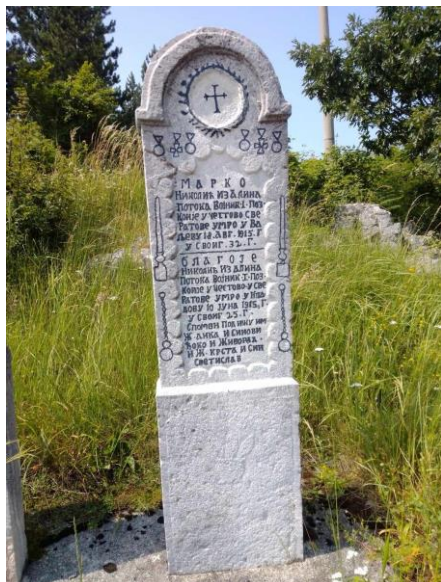
56. Споменик посвећен Првом светском рату у Алином Потоку

У центру села, у близини школе у Алином Потоку, крај споменика Видоја Грујичића, подигнут је споменик (кенотаф) његовом брату Милинку Грујичићу који је погинуо током Првог светског рата 1915. у Штипу.

57. Споменик посвећен Првом светском рату у Алином Потоку

Поред споменика браћи Грујичић, у центру Алиног Потока подигнут је трећи споменик (кенотаф), браћи Марку Николићу који и умро у Ваљеву 1915. и његовом брату Благоју Николићу који је погинуо у Кладову 1915.

58. Спомен плоча посвечена Другом светаком рату у Алином Потоку

На старој школи у Алином Потоку, на фасади објекта постављена је спомен плоча од белог мермера, правоугаоног облика, у горњем делу лучно засведена. Посвећена је Другом светском рату, односно свим палим борцима у НОР-у и револуцији 1941-1945. са територији Алијиног Потока. Спомен плоча је откривена 1953. на иницијативу Одбора Савеза бораца НОР-а села Алијин Поток.

59. Споменици посвећени Првом светском рату у селу Рудине

У селу Рудине карј самог пута, налазе се два споменика-кенотафа посвећени погинулим у Првом светском рату.

60. Спомен плоча посвећена Другом светском рату у Кривиј Реци

На фасади Задружног дома у Кривој Реци постављена је спомен плоча посвећена Другом светском рату. Подигнута је од стране Савеза бораца НОР-а овог села 29. новембра 1951. Посвећена је погинулима током рата 1941-1945. Плоча је рађена од црног мермера, квадратног облика.

61. Спомен плоче посвећене ратовима 1912-1918. на Цркви Свете Марине у Кривој Реци

На западној фасади Цркве Свете Марине, захвални потомци овог села 2018. поставили су две спомен плоче као вечно подсећање на жртву коју су ратници овог места поднели за слободу и независност Србије 1912-1918.

64. Споменик посвећен балканским ратови, Првом и Другом светском рату у селу Шљивовица

У селу Шљивовица, у центру села, налази се архитектонски споменик посвећен погинулима у два балканска, Првом и Другом светском рату (1912-1918) (1941-1945). Подигли су га 21. септембра 1982. Савез бораца НОР-а и грађани Месне заједнице Шљивовица. Општински одбор Чајетина је на једној од спомен плоча истакао да највеће заслуге за подизање овог споменика „припадају Драгану Радованивићу и Милисаву Лучићу.“

65. Споменици (кенотафи) посвећени Првом светском рату у порти Цркве Пресвете Рођења Богородице у Шљивовици

У порти Цркве Рођења Пресвете Богородице, налазе се споменици подигнути у знак трајног сећања на :

-Љубомира Шућуровића из Шљивовице, заробљеног 1915. од стране Аустријанаца, а преминуо 1916. у логору у Чешкој и брат Тикомира погинулог 1914.

Натписи на осталим споменицима нису читљиви у већој мери.

66. Споменик у Бранешцима

Споменик (кенотаф) је посвећен „Василију из Бранешца погинулом у Првом светском рату.

Напомена: Натпис је нечитак.

67. Спомен чесма на „Оку“ посвећена Првом светском рату

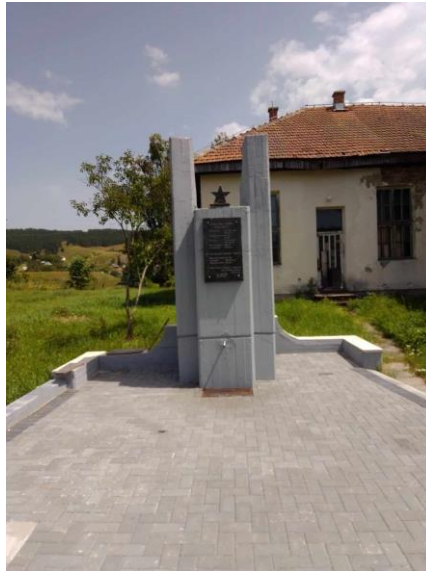
Иницијативи за подизање чесме на „Оку“, покренуо је на Видовдан 1928. Прота Радослав П.Симић. Како је централни хигијенски завод из Београда био задужен за помоћ сеоским насељима око уређења и каптирања воде, прота им се обратио за помоћ око подизања чесме. Као пројектант чесме појављује се инжињер Велисав Томашевић, а чесму је изградио Никола Прохоров, грађевински предузимач. Спомен чесма је подигнута у року од две године, 1930. и на њој су исписана 202 имена погинулих из два златиборска села Бранежаца и Семегњева. Када је чесма откривена, одржан је парастос погинулима, уз присуство великог броја свештеника и народа.

Чесма је висока 4 метра и на све четири стране урезана су имена ратника погинулих у периоду 1912-1918. Споменик (кенотаф) се налази крај пута, а на врху спомен чесме постављен је крст. Обновљена је 1978. од стране ООСУБНОРА Чајетина.

68. Спомен чесма посвећена балканским ратовима, Првом и другом светском рат у селу Семегњево

У центру села Семегњево, подигнута је спомен чесма посвећена погинулим у ратовима од 1912. до 1918. и од 1941. до 1945. као и жртвама фашистичког терора у Другом светском рату.Имена су исписана на црним мермерним плочама, правоугаоног облика. Чесму су подигли мештани села Семегњево 1984.

Мере заштите

Мере техничке заштите за утврђена непокретна културна добра

- За непокретна културна добра од изузетног значаја мере техничке заштите и сагласност на техничку документацију издаје Републички завод за заштиту споменика културе – Београд.
- На културном добру које је наведено не може се вршити раскопавање, рушење, поправљање или било какви радови који могу да наруше својства културног добра без претходно утврђених посебних услова за предузимање мера техничке заштите и сагласности на техничку документацију.
- На заштићену околину културног добра, примењују се исте мере заштите као и на културно добро.
- Свака планским документом предвиђена изградња објеката у непосредном окружењу културног добра, својом величином, изгледом, просторним и архитектонским склопом не сме да угрози вредности заштићеног објекта, као ни амбијента у целини. Посебну пажњу потребно је обратити на очување визура према заштићеним објектима.
- Ако се у току извођења грађевинских и других радова наиђе на археолошко налазиште или археолошке предмете, извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и обавести надлежни завод за заштиту споменика културе и да предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и положају на коме је откривен.

Мере техничке заштите за појединачне објекте и целине који уживају претходну заштиту

- На објектима који уживају претходну заштиту, могу се предузимати радови у циљу њихове санације, рестаурације или враћања у првобитно стање, као и адаптације у смислу унапређивања функција и опремљености према савременим потребама. За све радове неопходно је прибавити услове надлежног Завода за заштиту споменика културе.
- За објекте који нису више у функцији треба испитати могућности ревитализације, јер је то једини начин да се у датим условима физички заштите. Техничка заштита као основни услов очувања споменика не може да обезбеди њихову трајну заштиту уколико нису решени и проблеми редовног одржавања таквих споменика, а редовно одржавање могуће је решити на најповољнији начин повезивањем са одређеном функцијом. У случају промене намене неопходно је прибавити услове службе заштите.
- Сопственици, односно носиоци права обавеза и одговорности у погледу коришћења, управљања и располагања добрима која уживају претходну заштиту дужни су да са изузетном пажњом чувају и одржавају наведена добра, као и да неодложно обавештавају Завод за заштиту споменика културе о свим правним и физичким променама насталим у току коришћења.

- Зобрањена је сеча стабала, изузев санитарне сече, уз услове надлежне службе која се брине о чувању парковских и шумских површина у непосредној околини објеката.
- Посебну пажњу потребно је обратити на очување визура према заштићеним објектима.
- Зобрањено је вршење промене граница грађевинске парцеле, односно парцелацију и препарцелацију без услова надлежног Завода за заштиту споменика културе.

Мере техничке заштите за ратне меморијале

- Обнова оштећених натписа, чишћење споменичких подлога и површина, као и одржавање зелених површина око наведених меморијала.
- Редовно одржавање спомен-чесама се односи на чишћење каптаже и одводних система (цеви и дренаже).
- Обнову оштећених и избледелих натписа могу изводити стручна лица квалитетним материјалима и квалификованом радном снагом.
- Реставрација евентуалних оштећења камена и камених квадера мора се обавити идентичним материјалом и у адекватној техници градње.
- Конзерваторско-реставраторски радови на споменицима крајпуташима спроводе се по посебно утврђеним мерама техничке заштите и применом специфичних конзерваторских материјала и принципа рада.

Мере заштите археолошког наслеђа

- забрањује се неовлашћено копање и извођење било каквих земљаних радова, на археолошким локалитетима и парцелама са археолошким садржајима у границама непокретних културних добара;
- забрањује се одношење камена и земље и прикупљање археолошког материјала са археолошких локалитета;
- извођење грађевинских радова и промене облика терена, дозвољавају се само након претходно обезбеђених археолошких истраживања, уз адекватну презентацију налаза;
- забрањује се просипање и одлагање отпадних и штетних материјала, складиштење материјала и стварање дивљих депонија;
- на потенцијалним археолошким локалитетима обезбедити стручни надзор (стручно лице археолог) приликом извођења земљаних радова;
- на месту случајног налаза и на парцелама које се граниче са археолошким локалитетима, обезбедити стручни надзор (стручно лице археолог) приликом извођења земљаних радова;
- ако се у току извођења грађевинских и других радова у границама Просторног плана општине Чајетина, наиђе на нова археолошка налазишта или археолошке предмете (добра која уживају претходну заштиту), извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и о томе обавести надлежни Завод за заштиту споменика културе;
- уколико се на основу закона утврди да је односна непокретност или ствар културно добро, даље извођење грађевинских радова и промене облика терена

могу се дозволити након претходно обезбеђених археолошких истраживања, уз адекватну презентацију налаза и услове и сагласност службе заштите;

- извођач/инвеститор је у обавези да предузме мере заштите како налаз не би био уништен и оштећен и да се сачува на месту и положају у коме је откривен;
- инвеститор објекта дужан је да обезбеди средства за надзор, праћење радова, истраживање, заштиту, чување, публикување и излагање добра које ужива претходну заштиту које се открије приликом изградње инвестиционог објекта – до предаје добра не чување овлашћеној установи заштите;
- забрањује се одношење надгробних споменика и прекопавање гробова на некрополама, као и било која врста измештања споменика без услова и сагласности службе заштите.